

**FORELDELSE VED PERSONSKADE –
FORELDELSESLOVEN § 9 nr. 2**

H - 2006

Kandidatnummer 544

Veileder: Anne Cathrine Røed

Leveringsfrist: 27.11.06

Til sammen 14988 ord

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0	<u>Innledning</u>	1
1.1	Utgangspunkter	1
1.2	Hensyn og avgrensning	2
1.3	Rettsstilstanden i utenlandsk rett	3
1.4	Rettskilde og metode	4
1.5	Presentasjon av problemstilling og oppbygning av oppgaven	5
2.0	<u>Historikk</u>	7
3.0	<u>20 – års fristen</u>	10
3.1	Utgangspunkter	10
3.2	Friststart ved opphøret av den skadevoldende handling	11
3.3	Friststart ved opphør av ansvarsgrunnlag	12
3.3.1	Generelt	12
3.3.2	Forholdet til erstatningsretten	12
3.3.3	Offentlig virksomhet	13
3.3.4	Unnlatelser og andre typetilfeller	14
3.3.5	Fristavbrudd	16
4.0	<u>Unntaksbestemmelsen fra 20 – års fristen</u>	17
4.1	Utgangspunkter	17
4.2	Skadetyper	19
4.2.1	Personskade	19
4.2.2	Formuesskade	20
4.3	Skaden må være voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet	21
4.3.1	Hensyn	21
4.3.2	”Ervervsvirksomhet”	22
4.3.2.1	Generelt	22
4.3.2.2	Nærmere om skille mellom offentlige tjenesteytelser og myndighetsutøvelse	22
4.3.2.3	Grensedragnings ved aktsomhetsvurderingen for offentlig servicevirksomhet	23
4.3.2.4	Aktsomhetsnormen for den offentlige servicevirksomhet	27

4.3.2.5	Offentlig myndighetsutøvelse som ervervsvirksomhet?	30
4.3.2.5.1	Generelt	30
4.3.2.5.2	Lovgivers mening	32
4.3.2.6	Forholdet til 10 – årsfristen	33
4.3.3	Næringsdrivende privatpersoner og selskaper	34
4.4	Skader voldt mens skadelidte er mindreårig	36
4.5	Den ansvarliges kunnskap	39
4.5.1	Utgangspunkter	39
4.5.2	Tidspunktet for kunnskapen	40
4.5.3	Ulike typetilfeller	41
4.5.3.1	Teknisk svikt	41
4.5.3.2	Forurensningsansvar	42
4.5.3.3	Bilansvaret	42
4.5.3.4	Profesjonsansvaret	43
4.5.4	Bevishensyn/ problem	44
4.5.5	Kunnskapskravets innhold	46
4.5.5.1	Fare for liv, eller alvorlig helseskade	46
4.6	Ikrafttredelse	50
5.0	<u>Forholdet til Grunnlovens § 97</u>	<u>51</u>
5.1	Utgangspunkt	51
5.2	Spesielt om lovendringen i 1980	51
6.0	<u>Når loven sitt formål?</u>	<u>53</u>
7.0	<u>Litteraturliste</u>	<u>55</u>
7.1	Litteratur	55
7.2	Domsregister	55
7.2.1	Høyesterettsavgjørelser	55
7.2.2	Lagmannsrettsavgjørelser	56
7.3	Offentlige dokumenter	56
7.3.1	Odelstingsproposisjoner	56
7.4	Lover	57
7.4.1	Nasjonale lover	57
7.4.2	Utenlandsk rett	57

1.0 Innledning

1.1 Utgangspunkter

Hovedtemaet i avhandlingen er foreldelse ved erstatningskrav for personskader. Formålet med avhandlingen er å redegjøre for innholdet av de ulike vilkårene foreldelsesloven § 9 nr. 2. har. Hovedvekt vil bli lagt på i hvilke sammenhenger unntaksbestemmelsene i bokstav a) og b) kommer til anvendelse. Jeg vil vurdere gjeldende rett og hvilke endringer foreldelsesloven¹ av 18. mai 1979 nr. 18 medførte.

Det har til tider vært et relativt stort engasjement for temaet foreldelse av personskader. I særlig grad har det vært rettet et kritisk søkelys mot kommuners unnlattende inngripen overfor barn i deres oppvekst og barneinstitusjonens virksomhet fra årvåkne journalister. Medienes interesser har bidratt til å avdekke, og å opplyse om kritikkverdige forhold som mange barn har levd under. Denne kritikken har ført til at myndighetene har reagert med en utredning og en nasjonal kartlegging av omsorgssvikt og overgrep i barnevernsinstitusjoner fra 1945 – 1980. Foreldelsesreglene vil gripe inn i mange av disse sakene, og vil kunne hindre erstatninger. Befringutvalget som ble nedsatt av Barne- og familiedepartementet 19. desember, kartla i sin utredning omfanget av, og mulige årsaker til, omsorgssvikt og overgrep mot barn plassert i barnehjem og spesialskoler i perioden 1945 – 1980. Det ble etter denne utredningen også gjennomført kommunal granskning i Bergen. Lignende granskninger er videre foretatt i Oslo, Stavanger og Trondheim. Ved disse granskningene valgte kommunene å ikke påberope seg foreldelse.

---

¹ Heretter benevnt som fel

På tross av at enkelte kommuner valgte å iverksette slike granskninger, dukker det til stadighet opp enkeltsaker, hvor det hevdes at det offentlige har unnlatt å gripe inn ved omsorgssvikt overfor barn. I disse sakene vil spørsmålet om foreldelse ofte spille en sentral rolle. Det var i en slik sammenheng jeg fattet interesse for bestemmelsen i fel § 9 nr. 2, spesielt unntakene i bokstav a) og b) og i hvilke sammenhenger/ tilfeller de eventuelt kommer til anvendelse.

1.2 Hensyn og avgrensning

Foreldelsesloven § 9 gjelder foreldelse av erstatningskrav. Hensynene bak § 9 er det samme som for foreldelsesinstituttet for øvrig. Foreldelsesinstituttet er begrunnet i flere hensyn. En regel om at fordringer kunne vedbli og eksistere i uoverskuelig fremtid uten å oppfylles, ville medført ulemper i flere henseender. Både fordringshavere, skyldnere, rettslivet og det samfunnsmessige liv er ofte avhengige av regler om foreldelse. Selv om også allmenne interesser tilsier at man oppstiller regler om foreldelse, er nok disse reglene først og fremst blitt til ved en avveining av fordringshaverens og skyldnerens interesser².

Forarbeidene³ uttaler at avviklingshensynet skal tilsi at rettsforhold bør bringes til opphør innen rimelig tid, blant annet av prosessøkonomiske grunner. Det neste hensynet er bevishensynet. Når det er gått lang tid vil det ofte være vanskelig å slå fast hva som egentlig har skjedd. Det siste hensynet er at partene etter en tid vil innrette seg på at det ikke eksisterer krav. Dette hensynet gjelder særlig skadevolder, mens hensynet til skadelidte skal tilsi mer utvidede foreldelsesfrister.

Bestemmelsen i § 9 nr. 2 stiller opp to alternative foreldelsesfrister på henholdsvis 3 og 20 år (tidligere en 10 – årsfrist). Bestemmelsen ble endret i 1988 med innføringen av unntak fra 20 – årsfristen for erstatningskrav ved

---

² Jf, Røed 2004 s. 46

³ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 6

personskader etter nærmere angitte vilkår. Avhandlingen skal omhandle 20 – årsfristen og unntaksbestemmelsene og dermed avgrenses mot fel § 9 nr. 1.

1.3 Rettstilstanden i utenlandsk rett

I Danmark⁴ reguleres foreldelse av erstatningskrav delvis av foreldelsesloven av 1908 og delvis i Danske lov. I henhold til foreldelseslovens § 1 gjelder en foreldelsesfrist på 5 år utenfor kontraktsforhold. Denne regelen suppleres med regelen om uvitenhet der det heter at kravet ved uvitenhet ikke starter å løpe før fordringshaver var eller ved sedvanlig aktpågivenhet ville vært i stand til å kreve betaling.

Overnevnte bestemmelser suppleres av en absolutt 20 – års frist i foreldelseslovens § 4. Dette blir også fastslått i Dansk lov 5-14-4. I tillegg finnes særregler i spesiallovgivningen.

Erstatningskrav i Sverige foreldes som hovedregel i preskripsjonslagen § 2. Her gjelder en 10 års foreldelsesfrist fra kravet ”tillkomst”. Ved avbrudd av foreldelse løper en ny frist av samme lengde. Sverige innførte i 1981 en endring i loven med at erstatningskrav utsprunget av straffbare forhold med at erstatningskrav ikke foreldes før utgangen av tiden for tiltalebeslutningen.

Foreldelse av erstatningskrav i Finland reguleres av den alminnelige skadeståndslagen. Foreldelsesfristen i § 2 er 10 år fra skaden inntraff. Også her kan kortere frist fastsettes i særlovgivningen. På samme måte som ved svensk rett forlenges fristen ved staffbart forhold.

I andre europeiske land er det store variasjoner i foreldelsesfristene alt fra 30 år til 1 – 3 år. De fleste land har særskilte frister i tilfeller der skaden skyldes en straffbar handling.

---

⁴Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 8

1.4 Rettskilder og metode

Til denne avhandlingen er det anvendt ulike forarbeider, rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn.

Med reelle hensyn menes vurderinger av hva som er rettferdig, rimelig eller formålstjenelig eller lignende.⁵ Mens de øvrige rettskildene er slik som man skaffer seg ved kjennskap ved lesing, eller ved å innhente opplysninger på en annen måte, er reelle hensyn for en stor del produkt av rettsanvenderens egne overveielser.

Rettsområdet denne avhandlingen berører er lovregulert. Lovbestemmelsen er skjønnsmessig, noe som medfører vanskelige avveininger.

De viktigste rettsreglene som er relevant for avhandlingen er regulert i foreldelsesloven. Det er først og fremst § 9 nr. 2 som er av interesse.

Forarbeidene har vært klargjørende og kommet med utfyllende momenter når det gjelder lovgivers intensjon. Ot. prp. nr. 46 1987 – 88 og Ot. prp. nr. 38 1977 – 78 har vært meget relevante rettskilder.

Det foreligger ingen/ få avgjørelser fra rettspraksis om hvordan bestemmelsen i fel § 9 nr. 2 skal tolkes. Høyesterett har ikke tatt stilling til bestemmelsen i fel § 9 nr.2 verken første, andre setning eller unntaksbestemmelsene.

Lagmannsretten har så vidt vært innom bestemmelsen men, om jeg får si det, med et varierende resultat.

Når det gjelder juridisk litteratur kan den beskrives som begrenset. Den mest grundige gjennomgang er gjort av Røed⁶ i kommentarutgaven til foreldelsesloven. I tillegg er bestemmelsen kort nevnt i lærebøker fra erstatningsretten⁷ og i en artikkel skrevet av Matningsdal⁸. Den litteratur som

---

⁵ Jf, Eckhoff s. 24

⁶ Jf, Røed, Anne Cathrine 2004 2. utg.

⁷ Jf, Lødrup, Hagstrøm og Nygaard

⁸ Jf, Matningsdal, Magnus 1989

finnes framstilles i større grad som en redegjørelse av bestemmelsen, og er i mindre grad problematisert.

Med bakgrunn i manglende rettspraksis og forholdsvis begrenset dekning i juridisk litteratur vil forarbeidene være en sterk rettskilde på området.

De noe begrensede rettskildene har ført til at jeg har måttet bevege meg over på andre rettsområder. Dette for å prøve å belyse innholdet og tolkningsmomentene i forarbeidene til fel § 9 nr.2.

Utfordringen i avhandlingen har vært begrenset tilgang på rettspraksis, og i tillegg likelydende begrenset mengde juridisk teori.

1.5 Presentasjon av problemstilling og oppbygning av oppgaven

Hovedproblemstillingen i oppgaven er i hvilke tilfeller unntaksbestemmelsene i foreldelsesloven § 9 nr 2 kommer til anvendelse. Hoveddelen av oppgaven omhandler i hvilke sammenhenger, og hvor grensen skal gå for at unntaksbestemmelsene skal kunne påberopes. Jeg vil i tillegg foreta en konkret fremstilling av § 9 nr. 2.

Retningslinjene for oppgaveskriving presiserer at en helst bør unngå å bruke overskrifter av 4 og 5 rang. Dette vil likevel forekomme i avhandlingen.

Bakgrunnen for at jeg har valgt å gjøre dette er at oppgaven vil få en bedre struktur, og dermed fremstå som mer oversiktlig.

Når det gjelder oppbygning og struktur i oppgaven vil den følge oppbygningen av selve bestemmelsen i fel § 9 nr. 2. En slik oppbygning vil både virke logisk og ryddig.

Innledningsvis har jeg valgt å ha et eget punkt om historikk. Bakgrunn for at dette er valgt som eget punkt, er at foreldelse av erstatningskrav har hatt mange viktige endringer underveis. Et oversiktlig bilde over utviklingen vil være med å skape forståelse av helheten i bestemmelsen, og de ulike fristene.

I hoveddelen vil det falle naturlig å først behandle hovedregelen i fel § 9 nr. 2 første setning, for deretter å behandle unntaksbestemmelsene i andre setning. I den første del vil jeg forsøke å belyse og presisere innholdet i 20 – årsfristen, og ulike problemstillinger som naturlig følger av dette.

Den mest omfattende delen av drøftelsen vil omhandle unntaksbestemmelsene. Begrunnelsen for at jeg har valgt å legge hovedtyngden på denne delen er at det er denne som erfaringsmessig fremstår som mest problematisk. Med bakgrunn i en noe begrenset tilgang til rettspraksis og juridisk litteratur fører det til en større frihet i hva jeg velger å problematisere og hvordan det eventuelt kan gjøres.

Dernest har jeg valgt å kommentere foreldelsesbestemmelsen § 9 forhold til Grunnlovens § 97 om tilbakevirkende kraft. Dette fordi foreldelsesbestemmelsen kan sees på i en særstilling i forhold til andre bestemmelser når det gjelder tilbakevirkende kraft.

Avslutningsvis vil jeg uttale om bestemmelsen i § 9 nr. 2 har nådd sitt formål, for deretter forsøke å begrunne dette ut fra egne synspunkter.

2.0 Historikk

Foreldelseslovens § 9 har sin forgjenger i Lov av 22. mai 1902 straffelovens ikrafttredelseslov § 28 som en særbestemmelse om foreldelse av erstatningskrav. Bestemmelsen lød slik:

”Adgangen til at indtale Skadeerstatningskrav forældes i 3 år, men ifald Kravet er udsprunget af en straffbar handling, i 10 Aar fra den Dag, den skadelidende er bleven vidende om Skaden og om den for samme ansvarlige.

Er Skadeerstatningskravet udsprunget af en straffbar Handling, kan det i ethvert Tilfælde indtales under Straffesag, hvorunder den tiltalte straffældes, Bliver den under Straffesagen nedlagte Erstatningspåstand ikke taget under Paakjendelse, kommer loven af 27de juli 1896 om Forældelse af Fordringer”⁹

Straffelovens ikrafttredelseslov § 28 stod uendret fram til foreldelsesloven ble vedtatt i 1979, med ikrafttredelse fra 1.1.1980, jf Ot. Prp nr. 38 (1977 – 78). Til grunn for denne proposisjonen lå en utredning fra høyesterettsdommer C. Stub Holmboe av 1957. Foreldelsesloven fikk i § 9 en egen bestemmelse om foreldelse av krav på skadeerstatning. Den lød som følgende:

”Krav på skadeerstatning eller oppreisning som ikke springer ut av kontrakt, foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.

Kravet foreldes likevel senest 10 år etter den dag da skaden inntraff, eller 20 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte. Det samme gjelder krav på

---

⁹ Jf, Lov 22. mai 1902 nr. 11, § 28

erstatning eller oppreisning som følge av skade på person eller ting selv om kravet springer ut av kontrakt. Dette gjelder likevel ikke krav som bygger på avtale om kjøp.”

I tillegg ble det i loven av 1979 inntatt en overgangsbestemmelse i § 31 som lød slik:

”Loven tar til å gjelde 1. januar 1980, men § 1 nr. 2 fra den tid Kongen fastsetter: Den får anvendelse også på tidligere oppståtte fordringer, som ikke før den nevnte dag var foreldet etter de da gjeldende regler. Foreldelse etter denne lov skal likevel ikke i noe tilfelle inntre før utgangen av året 1982, med mindre fordringen ville være foreldet på tidligere tidspunkt også etter regelen som gjaldt da loven trådte i kraft.”

Den opprinnelige lov om fordringer stod uforandret fram til første endring. Den fant sted ved lov av 8. juli 1988 nr. 71, jf Ot. Prp. Nr 46 (1987-88). Det ble da tilføyd unntaksbestemmelser fra 20 – årsfristen. Bakgrunn for denne endringen var hensynet til skadelidte. Dette vil jeg komme grundig inn på senere i oppgaven.

Bestemmelsen lød etter endring slik:

§ 9 (*Krav på skadeserstatning*)

- (1) Krav på skadeserstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.
- (2) Kravet foreldes likevel seinest 10 år etter den dag da skaden inntraff, eller 20 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte.
- (3) 20 – årsfristen i (2) gjelder ikke ved personskade, dersom:
  - (a) skaden er voldt i ertvervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet, og
  - (b) den ansvarlige, eller noen denne hefter for, før opphøret av det skadegjørende forhold kjente eller burde kjenne til at dette kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade.
- (4) Paragrafen gjelder ikke krav som springer ut av kontrakt, bortsett fra krav på erstatning for personskade.

I lov av 5. jan 1996 nr. 1 ble det foretatt nok en endring av den opprinnelige foreldelsesloven av 1979, jf Ot. prp. nr. 76 (1994-95) Bakgrunnen for opphevelsen av 10 – årsfristen var at det var problematisk å klarlegge utgangspunktet for fristen, og at det ville virke urimelig i flere tilfeller.

Bestemmelsen lød etter endringen:

§ 9 (*Krav på skadeserstatning*)

1. Krav på skadeerstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.
2. Kravet foreldes likevel seines 20 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte. Dette gjelder ikke ved personskade, dersom
  - (a) Skaden er voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet, og
  - (b) den ansvarlige, eller noen denne hefter for, før opphøret av det skadegjørende forhold kjente eller burde kjenne til at dette kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade.
3. Paragrafen gjelder ikke krav som springer ut av kontrakt, bortsett fra krav på erstatning for personskade.

Ved lov av 25. juni 2004 nr. 51, jf Ot. prp. nr.38 (2003-2004) fikk vi en ny endring i lov om foreldelse. Denne endringen innebar at gruppen av krav som det ikke skal gjelde noen absolutt ytre foreldelsesfrist for, blir utvidet til også å omfatte erstatningskrav for skader påført mens den skadelidte var under 18 år. Bestemmelsens ordlyd etter endringen:

§ 9 (*Krav på skadeserstatning*)

1. Krav på skadeerstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.
2. Kravet foreldes likevel seinest 20 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte. Dette gjelder ikke ved personskade, dersom:
  - (a) skaden er voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet, eller er voldt mens skadelidte er under 18 år.
  - (b) den ansvarlige, eller noen denne hefter for, før opphøret av det skadegjørende forhold kjente eller burde kjenne til at dette kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade.
3. Paragrafen gjelder ikke krav som springer ut av kontrakt, bortsett fra krav på erstatning for personskade.

3.0 20 – årsfristen

3.1 Utgangspunkter

Med lov om foreldelse av fordringer av 1980 kom 20 årsfristen inn som en lengstefrist for foreldelse. Forarbeidene¹⁰ sier at begrunnelsen for disse lengstefristene på henholdsvis 10 og 20 år var hensynet til skadevolder, og at det var et behov for frister som satte en grense for hvor lenge man kan bli holdt ansvarlig for en handling eller virksomhet. Hensynet til skadelidte var også av betydning, men man mente her at fristene var såpass rommelige at skadelidtes interesser måtte anses ivaretatt i rimelig utstrekning.

Når det gjelder 20 – års fristens forhold til 3 – årsfristen vil den få selvstendig betydning når skadelidte først får, eller burde skaffet seg kunnskap om skaden, og den ansvarlige når det har gått mer enn 17 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte.

20 årsfristen begynner å løpe ved ”at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte”. Med bakgrunn i dette kan man si at friststart og beregning av 20-årsfristen regnes fra det tidspunkt for den skadegjørende handlingen, eller tidspunktet da ansvarsgrunnlaget opphørte. Dette innebærer at

---

¹⁰ Jf, Ot. prp nr. 38 (1977 - 78) s.31

bestemmelsen i utgangspunktet er ment ramme skadeforvoldelse som varer over tid. Utgangspunktet for fristen for den skadegjørende handling blir derfor ikke relatert til det tidspunktet handlingen settes i gang, men når ansvarsgrunnlaget opphører.

Den opprinnelige 10 – årsfristen ble opphevet ved lov av 5. januar 1996. Bakgrunnen for opphevelsen av 10 – årsfristen var blant annet at det var omfattende problemer knyttet til presiseringen av fristens utgangspunkt ”den dag da skaden inntraff”. Utgangspunktet for 10 og 20-års fristens ble med dette forskjellig.

3.2 Friststart ved opphør av den skadevoldende handling

Når det gjelder friststart vil det altså være to tidspunkter som er relevante. Disse tidspunktene vil være alternative, og fristen vil begynne å løpe i forhold til det alternativet som kommer først.

Friststart ved ”opphøret av den skadevoldende handling” kan være et begrep som gir henstand for tolkning.

Bestemmelsen i § 9 nr. 2 første alternativ ”opphøret av den skadevoldende handling” må anses som en presisering for selve utgangspunktet for den aktive skadeforvoldelsen. Foregår den skadevoldende aktivitet over lengre tid vil en få friststart når denne aktiviteten opphører.

Skulle skadeforvoldelsen vare over tid vil det være dens opphør som vil bli friststart.

Forarbeidene¹¹ uttaler at det avgjørende er når det skadefremkallende forhold opphørte i forhold til den skadelidte. Når det gjelder personskader med bakgrunn i forurensningsskader fra en bedrift, vil fristen løpe fra når vedkommende flytter fra det området hvor det skadefremkallede utslippet fra

---

¹¹ Jf, Ot. prp. nr 46 (1987 – 88) s. 8

bedriften gjør seg gjeldende ved at utslippet stopper på grunn av, eksempelvis omlegging av produksjon.

3.3 Friststart ved opphør av ansvarsgrunnlag

3.3.1 Generelt

Foreldelseslovens § 9 nr. 2 annet alternativ vil komme til anvendelse hvor et ”annet ansvarsgrunnlag opphørte”. Hva ligger så i begrepet ”annet ansvarsgrunnlag”? Ser man på begrepet ”annet” vil dette ut fra min mening og en naturlig språkforståelse mene og vise et skille mellom første og annet alternativ. Opphør av en skadevoldende handling etter første alternativ kan ha sin bakgrunn i en type ansvarsgrunnlag, mens en i annet alternativ kan ha et ”annet”. Enkelt sagt beskriver ordet ”annet” en forskjell. Begrepet får med dette ingen selvstendig betydning annet enn å beskrive forskjeller.

Forarbeidene¹² nevner på sin side blant annet unnlater som et ”annet ansvarsgrunnlag”. Dersom ansvarsgrunnlaget er unnlattelse av en handleplikt, en forsømmelse eller manglende sikringsordning, vil utgangspunktet for fristen være handleplikten, forsømmelsen eller den manglende sikringsordningens opphør.

3.3.2 Forholdet til erstatningsretten

Med begrepet ansvarsgrunnlag i annet fristalternativ siktes det til erstatningsrettslig ansvarsgrunnlag. Dette rettes mot det hjemmelsgrunnlag hvorved skadevolder holdes erstatningsrettslig ansvarlig for et eventuelt erstatningsbetingende forhold.

---

¹² Jf. Ot. prp nr. 38 (1977 – 78) s. 61

Et ansvarsgrunnlag er det vilkår for erstatningsplikt som direkte knytter seg til den skadevoldende handling, eller den skadevoldende virksomhet.

Erstatningsansvar forutsetter alltid et ansvarsgrunnlag. Når det skal avgjøres om erstatningsansvar i et gitt tilfelle kan pålegges, er det ansvarsgrunnlaget man normalt først tar standpunkt til.

I norsk rett har vi to hovedformer ansvarsgrunnlag; subjektivt ansvar (ansvar for skader som er voldt ved en handling eller unnlattelse som er uaktsom eller uforsvarlig) og ansvar på objektivt grunnlag (inntreffer selv om det selv om det ikke er noe å bebreide skadevolderen, og har en snevrere rekkevidde enn culpa – ansvaret). Ut over hovedformene har vi også arbeidsgiveransvaret som i praksis spiller en viktig rolle. Arbeidsgiveransvaret innebærer at arbeidsgiveren er ansvarlig på objektivt grunnlag når en skade er voldt av hans ansatte ved en feil eller forsømmelse. Arbeidsgiveransvaret reguleres i skadeerstatningslovens (skl) § 2-1.

3.3.3 Offentlig virksomhet

Forarbeidene¹³ uttaler at de regler som foreslås i proposisjonen er av privatrettslig karakter. Men også offentlig virksomhet som vil kunne volde skade omfattes. Unntaket i fel § 9 nr. 2 bokstav a) og b) vil både kunne omfatte statlig og kommunal virksomhet av økonomisk karakter, og også ikke – økonomisk virksomhet som for eksempel forskjellige tjenesteytelser. Med disse uttalelsene vil også det offentliges ansvar som arbeidsgiver og derved arbeidsgiveransvaret, kunne påberopes som et ansvarsgrunnlag i hht bestemmelsen i § 9 nr. 2.

Statlige og kommunale instanser står i forhold til privat virksomhet, i en særstilling. Dette fordi begrepet ervervsvirksomhet ikke er like enkelt å tolke i forhold til offentlig virksomhet.

Fortolkningen vil ha betydning i forhold til fel § 9 nr. 2 både når man skal fastsette om ansvarsgrunnlag foreligger, og i grensdragningen om hva som kan betraktes som tjenesteytelser.

---

¹³ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 15

Erstatningsrettslig har det gått et skille mellom det offentliges ansvar for service- og bistandsvirksomhet på den ene siden, og kontrollfunksjoner og annen myndighetsutøvelse på den annen. I dette ligger at man opererer med et lavere aktsomhetskrav for den del som knytter seg til kontrollfunksjoner og annen myndighetsutøvelse. Hvor grensen for en forsvarlig handlemåte skal trekkes, vil variere etter hvilket saksforhold en står overfor. Skl § 2-1 nr. 1 legger vekt på at det ved spørsmålet om ansvar skal tas hensyn ”til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten, eller tjenesten, er tilsidesatt”, tar dette særlig sikte på vurderingen av det offentliges ansvar.

Statlige og kommunale forvaltningsorganer driver en utstrakt myndighetsutøvelse. På en rekke områder driver staten/ kommunen en omfattende servicevirksomhet og hjelpevirksomhet. En videre drøftelse av det offentliges ansvar vil jeg foreta under vilkåret ”erhvervsvirksomhet”. Kjernen vil være at funksjonen som den ansatte utøver skal tilfredsstille de krav skadelidte med rimelighet kan forvente.

3.3.4 Unnlatelser og andre typetilfeller

Dersom ansvarsgrunnlaget er en unnlatelse av en handleplikt, vil utgangspunktet for foreldelsesplikten være handlepliktens opphør¹⁴. Uttrykket ”ansvarsgrunnlag opphørte” tar særlig sikte på de tilfelle hvor ansvarsgrunnlaget er unnlatelse av å oppfylle en handleplikt. Typisk situasjon for unnlatelser er der offentlige instanser som for eksempel barnevern/sosialtjeneste har unnlatt å gripe inn overfor barn som levde under en vanskelig oppvekst. Også i disse tilfellene kan det være problematisk med friststart. I enkelte tilfeller kan unnlatelsen ha vedvart overfor barn, helt fram til de har blitt myndig. Da vil myndighetsalderen være det avgjørende tidspunkt for fristens beregning. Men også ved beregning av myndighetsalder vil en kunne støte på problemer. Dette var tilfelle i en dom avsagt i Stjør – og Verdal Tingrett¹⁵ 02.12.05. Det var i dette tilfellet snakk om en søskenflokk på 7 som

---

¹⁴ Jf, Ot. prp nr. 38 (1977 – 78) s. 61

¹⁵ Dommen er ikke rettskraftig pga rettsforlik i forbindelse med hovedforhandling i lagmannsrett

gikk til søksmål mot sin hjemkommune. Bakgrunnen for søksmålet var en påstand om erstatningsansvar for kommunen for tap de har lidt ved at kommunen ikke overtok omsorgsansvaret for barna, med den opplevde omfattende omsorgssvikt i barndomshjemmet. Den eldste var født i 1954 og den yngste i 1963. Kommunen påberopte seg foreldelse. I denne saken var det slik at vergemålsloven hadde hatt endringer i forhold til myndighetsalder. Vergemålsloven ble endret fra 21 til 20 år 7. februar i 1969, og fra 20 til 18 år 8. juni i 1979. I denne saken ble både dato og årstall for hver enkelt et viktig moment for beregning av fristen, og derav om saken av den grunn kunne anses å være foreldet etter 20 års – regelen.

Et annet moment som kan være avgjørende for beregning av fristen er barnevernslovens bestemmelse om at man kan forlenge de tiltak som allerede er iverksatt før barna fylte 18 år, til de fyller 21 år. Det er viktig å påpeke at man ikke kan sette inn nye tiltak i perioden fra fylte 18 til 21 år. Bare eksisterende tiltak kan videreføres. Denne utvidede fristen gjør at friststart i unnlatesestilfellene ikke nødvendigvis er myndighetsalder da foreldelsesfristen for krav med slike grunnlag regnes fra handlepliktens opphør. Som det følger av ovennevnte kan det være vanskelig å fastsette når et opphør av plikten forekommer. Tjomsland¹⁶ støtter også denne oppfatningen i sin artikkel med at det kan være vanskelig å fastslå når handleplikten er opphørt, og at dette blir en del av selve ansvarsvurderingen.

I enkelte tilfeller kan det imidlertid, som Tjomsland påpeker, være vanskelig å fastslå hva som er opphør¹⁷. Nygaard fastsetter skjæringstidspunktet til det tidspunkt da forsømmelsen eller den manglende handlemåten sist kunne "hindre" vedkommende skade.¹⁸ Røed oppfatter at Nygaard anser et ansvarsgrunnlag for opphørt når forsømmelsen eller den manglende handleplikt ikke lenger kan medføre skade. Dette kan synes å være en naturlig tolkning.

I arbeidsforhold vil ansvarsgrunnlaget i følge forarbeidene¹⁹ opphøre når arbeidstaker slutter, virksomhetens videre eksistens vil være uten relevans.

---

¹⁶ Jf, Tjomsland 1987 s. 341

¹⁷ Denne konstatering er imidlertid en del av ansvarsgrunnlaget, jf Tjomsland 1987 s. 341

¹⁸ Jf, Nygaard 2000 s. 417

¹⁹ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

Hvis skaden skyldes en aktivitet som har vart en viss tid, vil fristen løpe fra aktivitetens opphør. Dette vil typisk være aktuelt i forurensningsskader og andre lignende skader som for eksempel løsemiddelskader. Har en bedrift foretatt skadevoldende handlinger over tid, og disse har ført til skade, vil opphør av disse handlingene være fristens utgangspunkt. Men sett at forurensning fra en bedrift har foregått over tid. Bedriften har imidlertid gradvis satt inn forberedende tiltak som har forbedret situasjonen. Skaden oppstår etter en tid, og en får da spørsmålet om når en skal beregne fristen fra. Det kan i slike tilfeller bli vanskelig å bevise en eksakt dato. Den tidligere skadegjørende aktivitet vil kanskje fortsatt være tilstede, men tiltak har kanskje ført til at den ikke lengre er skadegjørende. En må da gå inn å prøve å få fastsatt overgangen fra skadegjørende til intet skadegjørende handling. Dette vil trolig kunne føre til problemer med bevisførsel.

3.3.5 Fristavbrudd

Regler om fristavbrudd blir regulert i foreldelseslovens §§ 14 til 19. Det stilles i loven to alternative hovedgrupper av handlinger som avbryter foreldelsesfristen. Den ene krever en erkjennelse fra skyldner, jf § 14. Den andre gruppen at fristavbrudd skjer ved rettslige skritt fra den eventuelle fordringshavers side, jf § 15. Hva som er rettslige skritt vil være innlevering av stevning, eller tilsvarende skritt for ulike råd/ nemnder som behandler rettslige spørsmål.

I spørsmålet om fristavbrudd er blitt gjort tidsnok, må en legge til grunn den dagen da avbrytelsehandlingen kom. Typisk vil dette være den dagen da saken blir fremmet for rettsapparatet. En regner seg tilbake med 20-årsfristen. Vilkårene for start av fristen må være innfridd forut for denne dagen, for at foreldelse skal være inntrådt.

4.0 Unntaksbestemmelsen fra 20 – årsfristen

4.1 Utgangspunkter

Bestemmelsen i fel § 9 nr. 2 annet punktum oppstiller unntak fra tyveårsfristen for visse skadetyper – og situasjoner. Erstatningskrav som oppfyller kriteriene for unntak, vil ikke være underlagt noen absolutt foreldelsesfrist. For slike krav må man falle tilbake på foreldelsesfristen i fel § 9 nr. 1. Unntaket ble føyet til 20 – årsfristen ved lov av 1988 nr. 71.

Unntaksbestemmelsen i fel § 9 nr 2 annet punktum fører til at en i spesielle tilfeller ikke vil stå overfor noen absolutt foreldelsesfrist som en gjorde tidligere med 20 - årsfristen.

Bakgrunn for unntaksbestemmelsene²⁰ var å bedre skadelidtes vern i tilfeller hvor det oppstod seinskader i form av sykdommer eller skader som ikke hadde fått sitt manifest for skadelidte før det var gått 20 år. I disse sakene var

---

²⁰ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 4

eventuell erstatningskrav foreldet før skaden/ sykdommen ble oppdaget. Skadelidte var med andre ord fratatt erstatningsmuligheten før det forelå noe krav som kunne gjøres gjeldende mot skadeforvolder. Forarbeidene²¹ nevner som eksempel på dette kreftsykdommer som har en latenstid på over 20 år. Det samme gjelder for såkalte støvlungesykdommer, løsemiddelskader og forgiftning pga miljøpåvirkning. Med den tidligere bestemmelsen om en absolutt 20-års frist kunne det føre til at kravet falt bort, uten hensyn til om den skadelidte hadde hatt oppfordring til å gjøre kravet gjeldende, selv om skadeforvolder bevisst hadde unnlatt å reagere på skaderisikoen.²² Hensikten med lovendringen var nettopp å bøte på denne urimeligheten med et unntak fra 20-års fristen. Justisdepartementet uttalte i høringsbrev 3. november 1987 at det ville virke direkte støtende om erstatningskrav skulle avskjæres før skadelidte overhodet har noe grunnlag for å gjøre kravet gjeldende, og at et utvidet vern kunne med dette virke skadeforebyggende.

De nærmere vilkår for at unntaksregelen skal komme til anvendelse er oppstilt i bokstav a) og b), det vil si at alle vilkårene må være oppfylt for at regelen skal komme til anvendelse.

De tre kumulative vilkår som må være oppfylt er 1) at erstatningskravet må gjelde en personskade. 2) Skaden må være voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet - eller er voldt mens skadelidte er under 18 år. 3) Den ansvarlige, eller noen han hefter for, må før opphøret av det skadegjørende forhold, ha kjent til, eller burde kjenne til at dette kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade.

En av de få gangene rettsapparatet har drøftet fel § 9 nr 2 andre setning var i Agder Lagmannsrett²³. Saken gjaldt et erstatningskrav som var fremmet mot kommunen ved søksmål, av en 44 år gammel dyslektiker på grunnlag av angivelig forsømmelse fra skolemyndighetene og barnevernet. Den ankede part gjorde gjeldende at unntaksbestemmelsen i fel § 9 nr. 2 bokstav b) måtte komme til anvendelse av barnevernet. I denne dommen foretok lagmannsretten

---

²¹ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 9

²² Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 1

²³ Jf, LA – 1997 – 113

en gjengivelse av fel § 9 nr. 2 bokstav b) og i tillegg foretok de en utgreiing av innholdet. Bestemmelsens bokstav a) ble ikke nevnt i dommen. Dette kan i praksis tolkes på flere måter. For det første kan det tolkes dit hen at Lagmannsretten ikke drøfter vilkårene for bokstav a), fordi det anses at de foreligger. Det vil bety at lagmannsretten antar at skole og barnevern anses som ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet.

En annen måte å tolke dette på er at lagmannsretten ville komme med generell informasjon om bestemmelsen med bakgrunn i at den er påberopt. Hvis dette skulle vært tilfelle må det bli lite ressursøkonomisk hvis en rettsinstans går inn for å redegjøre for innholdet i bestemmelser man kort kan fastslå ikke kan anvendes. Det siste alternativet er at det kan synes som om lagmannsretten ikke har anvendt bestemmelsen korrekt, med at de bare har tatt stilling til bokstav b) når vilkårene i bokstav a) og b) er kumulative.

Min tolkning av dommen går i retning av det siste alternativet. Begrunnelsen for dette er at det vil falle naturlig, og oversiktlig å kort fastslå de ulike vilkår i kumulative bestemmelser.

4.2 Skadetyper

4.2.1 Personskade

Unntaket i fel § 9 nr. 2 annet punktum omfatter bare personskader.

Ved krav om erstatning utenfor kontraktsforhold, er det i første rekke snakk om erstatning for fysisk skade på en person eller ting. Hensyn bak person og tingsskader er forskjellige, og hensynet til personskade vil ofte veie tyngre enn ved tingsskader.

Når man taler om en personskade, tenker vi på både rene fysiske skadetilføyelser, og skader av psykisk art. Unntaket i fel § 9 er begrenset til skade på person og omfatter alle fysiske og psykiske skader. Forarbeidene nevner som eksempel på fysiske skader direkte skader på organismen, indre blødninger, sykdommer osv.²⁴ Også tap som følge av en psykisk skade som ikke har sammenheng med en fysisk skade, skal erstattes. Eksempel på dette er

---

²⁴ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

erstatning for mobbing på arbeidsplassen, som gir seg utslag i tapt arbeidsfortjeneste.²⁵

Forarbeidene uttaler²⁶ at utgangspunktet fra Justisdepartementet var at det ikke skulle være noen begrensninger i verken skadetype eller skadesituasjon. I høringsuttalelse fra Vegdirektoratet ble det uttalt de ville gå inn for at opphevingen av den absolutte foreldelsesfrist på 20 år forbeholdes arbeidsforhold. Av hensynet til skadelidte valgte departementet ikke å sondre mellom yrkesskader og for eksempel produktskader og forurensningsskader²⁷. Til tross for av at seinskadene hadde vist seg mest alminnelig i arbeidsforhold, kunne det tenkes at skader kunne oppstå også på andre områder. Rimelighetshensyn tilsa at skadelidtes stilling ikke skulle være avhengig av at skadeforvoldelsen hadde skjedd i en bestemt type virksomhet. Før lovendringen i 1988 var tyveårsfristen i § 9 dessuten begrenset til personskader i form av legemiddelskader²⁸. Den begrensning ble imidlertid ikke opprettholdt, igjen av hensyn til skadelidte. Alle typer personskader som ellers fyller kriteriene i nr. 2, er derfor omfattet av unntaksbestemmelsen. I forarbeidene²⁹ nevnes skader som ofte materialiserer seg etter mange år som for eksempel, yrkesskader, produktskader og forurensningsskader.

4.2.2 Formuesskade

Ved siden av personskadene har vi det som vanligvis kalles alminnelig formuesskade. En slik alminnelig formuesskade eller et formuestap, rammer skadelidte uten at han samtidig er påført en personskade. Tapet refererer seg til skadelidtes økonomiske stilling i sin alminnelighet.

Det vil også oppstå situasjoner der det vil oppstå typesituasjoner hvor en tingsskade kan ramme A mens den samme skaden for en annen person B vil

---

²⁵ Jf, Lødrup 2005 s. 33

²⁶ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 10

²⁷ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 10

²⁸ Jf, Røed 2004, 2 utg, s. 276

²⁹ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 10

være en ren formuesskade. La oss bruke samme eksempel som Lødrup³⁰. Hvis C ødelegger en kraftledning vil skaden på ledningen ramme eieren A, mens B som følge av strøbruddet lider et tap ved at produksjonen i hans bedrift stanse for en tid.

Et skadetilfelle kan også medføre både tingsskade og personskade. Ved en forurensning av giftige kjemikalier i grunnen vil det kunne oppstå både personskader på personer i området og tingsskade for grunneier med at arealet ikke vil kunne benyttes i uoverskuelig framtid. Unntaksbestemmeslen vil i dette tilfellet medføre at grunneiers krav på erstatning vil være foreldet, mens personen som er skadd fremdeles vil ha sitt krav i behold.

4.3 Skaden må være voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet

4.3.1 Hensyn

Det andre vilkåret som må være oppfylt for at 20 – årsfristen ikke skal gjelde er at ”skaden må være voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet”. Dette er bestemmelsens virkeområde. Begrunnelsen for det avgrensede virkeområdet er i følge forarbeidene³¹ hensynet til skadevolders mulighet til å forsikre seg, og dermed få pulverisert ansvaret. Når det ansvar pålegges, flyttes tapet i første omgang fra skadelidte til skadevolder. Men som regel har skadevolder mulighet til å velte erstatningsplikten over på andre. Ofte kan en bedrifts erstatningsansvar beregnes statistisk. Ansvaret blir følgelig en driftsomkostning som utgjør en del av en bedrifts alminnelige omkostningsnivå.³²

Første gang forsikringssynspunktet for bedrifter og lignende ble trukket fram var i Rt 1940 s. 16 (Klatredommen) der en liten gutt ble skadet etter å ha klatret i høyspentmasten. Der uttalte Høyesterett ”Ved avgjørelsen av om det skal konstateres objektivt ansvar eller ikke, må en som et moment etter min mening være berettiget til å ta hensyn til den adgang et elektrisitetsverk har

---

³⁰ Jf, Lødrup 2005 s. 34

³¹ Jf, Ot. prp. nr. 46 (1987 – 88) s. 10

³² Jf, Lødrup 2005 s. 89

til å tegne ansvarsforsikring således at den økonomiske side for verket følgelig ikke behøver å bety annet enn den årlige risikopremie på verkets driftsbudsjett.”

Dette synspunktet ble også støttet i Rt 1992 s. 64 (P-pilleddom 2) der det uttales at ”Det kan på denne bakgrunn hevdes at tapet for de få brukere som rammes katastrofalt, bør dekkes av produsenten som kan kalkulere dette som en omkostning”. De skader som oppstår ved produksjon og markedsføring av et produkt, vil som følge at dette bæres av de brukere som har nytte eller glede av produktet.

Avgrensningen til skadesituasjonene som har oppstått i ervervsvirksomhet eller virksomhet som kan likestilles med sådan er begrunnet i pulveriserings – og prevensjonshensyn³³

Man ønsket å oppfordre skadevoldere med forsikringsmulighet til å sette i verk sikkerhetstiltak for å hindre seinskader. Det skulle ikke være lønnsomt å spekulere i at manglende sikkerhetstiltak ikke skulle kunne medføre ansvar. Med bakgrunn i dette ble det lagt vekt på at den største risikoen for typiske seinskader lå i ervervsvirksomhet³⁴.

4.3.2 ”Ervervsvirksomhet”

4.3.2.1 Generelt

Forarbeidene³⁵ uttaler at med ervervsvirksomhet forstås enhver virksomhet av økonomisk karakter, uavhengig av om det drives av selskaper, sammenslutninger for øvrig, næringsdrivende privatpersoner eller offentlige organer eller foretak. Ideelle organisasjoner og skader på pasienter ved sykehus er også innbefattet.

Skader som vil falle utenfor unntaksbestemmelsen vil være skader som er voldt av privatpersoner. Forarbeidene nevner spesielt trafikkskader (unntak for ervervsmessig transport).

Ikke bare skader voldt i tilknytning til aktivitet som drives med sikte på økonomisk vinning faller inn under unntaksregelen. Departementet vil med tilføyelsen ”eller dermed likestilt virksomhet” markerer at virkeområdet skal

---

³³ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 10

³⁴ Jf, Røed, 2004, 2 utg s. 277

³⁵ Jf, Ot.prp. nr. 46 (1987 – 88) s. 17

tolkes *relativt vidt*. Offentlige tjenesteytelser og egenproduksjon er omfattet av utkastet.

4.3.2.2 Nærmere om skille mellom offentlige tjenesteytelser og myndighetsutøvelse

I praksis er det alltid ikke like enkelt å skille mellom hva som er tjenesteytelser og myndighetsutøvelse.

Forarbeidene³⁶ nevner spesifikt at virksomhet som drives av offentlige organer og tjenesteytelser som drives av det offentlige er å anse som ervervsvirksomhet.

Forvaltningen, deriblant kommuner, foretar ofte en grovinndeling av sine gjøremål mellom myndighetsutøvelse, tjenesteytelser og næringsvirksomhet. Eckhoff³⁷ uttaler at med myndighetsutøvelse siktes det for det første til at det treffes beslutninger i kraft av "statens høyhetsrett" overfor borgerne. Med høyhetsrett menes dens rett til å bestemme over sine undersåtter.

Forvaltningsorganer gis myndighet til å fastsette forskrifter og treffe vedtak om enkeltpersoners rettigheter og plikter.

Foruten myndighetsutøvelsen administrerer også forvaltningsorganer store deler av statens og kommunenes næringsvirksomhet og tjenesteytelser, for eksempel skog, gruvedrift, industri og bank. Den besørger også drift av jernbaner, bygging av veier, undervisning, helsestell og sosialhjelp med videre. Hva som karakteriseres som "næringsvirksomhet" og "tjenesteytelse" av de nevnte virksomheter, kan i mange tilfeller være en smakssak.

I saker med en kommunes unnløstelse av inngripen hos barn som har vært utsatt for omsorgssvikt, vil avklaring av begrepene tjenesteytelse og offentlige organer være av avgjørende betydning for om saken anses som foreldet eller ikke. Barna får i voksen alder seinvirkninger (fysisk og psykisk sykdom/skader) med bakgrunn i den oppveksten de har hatt. Kommunen stilles til ansvar, med den begrunnelse at sosialtjeneste og barnevern på tross av

---

³⁶ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

³⁷ Jf, Eckhoff 1980 s. 10

kunnskap om forholdene unnlot å gripe inn overfor barna. Kommunen påberoper seg foreldelse med bakgrunn i at barnevernets handlinger ikke kan likestilles med ervervsvirksomhet, og således ikke er en likestilt virksomhet.

4.3.2.3 Grensedragning for aktsomhetsvurderingen for offentlig servicevirksomhet

Grensedragningen for aktsomhetsvurderingen i offentlig virksomhet er ofte problematisk å fastsette, og må ofte avgjøres ved skjønnsvurderinger fra sak til sak.

Erstatningsretten har på en side som tidligere nevnt lagt til grunn et skille mellom servicevirksomhet og myndighetsutøvelse. Lødrup³⁸ henviser til forarbeidene til skadeserstatningsloven, og hevder at det gjelder en ”mild” culpanorm for visse servicevirksomheter, rednings- og bistandsytelser og rådgivningsvirksomhet. Noe upresist uttaler han at spørsmålet om en mildere culpanorm særlig vil oppstå hvor det offentlige har påtatt seg oppgaver som skal hindre skadeforvoldelse.

Liisberg har, på den annen side, med sin fremstilling forsøkt å demontere læren om en egen norm, en service norm.

Han uttaler³⁹ at med røtter i den gamle doktrine om statens ansvarsfrihet har det utviklet seg en lære om at det for visse deler av det offentliges virksomhet, den såkalte servicevirksomhet, eller iallfall visse former for slik virksomhet – gjelder en særegen mild culperegulering. Med andre ord slik at selv om vedkommende tjenestemanns adferd kvalifiserer som ansvarsbetingende culpa (selvsagt i relasjon til arbeidsgiveransvaret) etter den alminnelige culperegulering, vil stat eller kommune allikevel ikke nødvendigvis hefte. Det vil i stedet for en særlig skjerpet culpa – ansvar for det offentlige, foreligge et mildt ansvar med en korresponderende mild culperegulering. Dette i følge lærens talsmenn og

---

³⁸ Jf, Lødrup 5 utg. 2005 s. 163

³⁹ Jf, Liisberg 2005 s. 27

tilhengere. Disse er det mange av og representerer en sterk juridisk majoritet, anført av juridisk teori støttet av Høyesterett.

Forestillingen om en særegen mild culpanorm for servicevirksomhet har fra ansvarsfrihetslærens endelige avgjørelse i Tirrannadommen⁴⁰ oppnådd en status som en etablert juridisk lære. Ut over i 1990 – tallet er også dette syn blitt stadfestet og styrket i en rekke høyesterettsdommer. Liisberg hevder at hele læren om den milde culpanorm bygger på feiltolkning av det anvendte rettsmaterialet. Han går så langt som å hevde at den teoridannelse - og etter hvert høyesterettspraksis - ikke lar seg forsvare innenfor rammen av faglig forsvarlig rettskildebruk. Han sier i sin avhandling at læren om den milde norm for servicevirksomhet er en juridisk vranglære.

Et sentralt poeng for forfatterens kritikk ligger i aktørers anvendelse av begreper. Liisberg kommer med kritikk mot dem som bruker begreper ”feil og forsømmelser” synonymt med ”culpa”, og han mener at menneskelig svikt som kvalifiserer til feil eller forsømmelser ikke er ensbetydende med ansvarsbetingende culpa. Det er på bakgrunn av dette at forventningsnivået vil dannes. Er ikke publikums forventninger ikke rimelige etter forholdene, hjelper det ikke at det kan påvises enkeltstående eller kumulative feil og forsømmelser innen kretsen av tjenestemenn eller andre ansatte.

Liisbergs forståelse av høyesterettspraksis siden 1970 er at det ikke er noen enkeltavgjørelse som kan knesette den milde norm med prejudikatskraft. I tillegg betviler han på at lovgiver, egentlig har lagt grunnlaget for annet enn en objektivt rettsstridsorientert standard – konsept. Bare disse forståelsene gir lite holdepunkt for at det eksisterer en mild norm.

Om bakgrunnen for denne forståelse uttaler Liisberg⁴⁰ at når den juridiske teori, og senere Høyesterett har kunnet anføre Tirrannadommen og skadeerstatningslovens forarbeider som lærens hovedgrunnlag er det ut fra eklatante feiltolkninger av tekstene. Dette begrunner han med at feilene bunner primært i en kontekstløs og historieløs tolkning av termer som ”feil”, ”forsømmelse”, ”uaktsomhet” og ”culpa” slike disse anvendes i de nevnte juridiske dokumenter. Det er lagt til grunn at disse begreper er ensbetydende med ferdigvurdert ansvarsbetingende culpa, og oversett det vitale poeng som forarbeidene til

---

⁴⁰ Jf, Liisberg 2005 s. 669

skadeserstatningsloven gjentar og gjentar til det kjedsommelige; ”feil”, ”forsømmelse”, ”uaktsomhet” eller ”culpa” må være rettsstridig i forhold til skadelidte og de skadede interesser. På det tankemessige stadium forut for vurderingen av rettsstrid foreligger maksimalt det som Statsansvarskomiteen betegner som culpa ”etter vanlig ujuridisk oppfatning”. Det er slik ”ujuridisk” culpa som i teorien, og etter hvert av Høyesterett, er blitt opphøyd til målestokk ved fremtolkningen av den påståtte milde culpanorm. Liisberg sier da at fremtolkningen og hele læren må da bli like ”ujuridisk” og uholdbar.

Han uttaler at senere rettspraksis også må forkastes som tilfredsstillende rettskildemessig belegg for læren. Han mener at Reisegarantidommen⁴¹ må sies å være altfor uklar til å kunne tas til inntekt for læren om den milde norm, og kan like gjerne tas til inntekt for det motsatte.

De andre relevante dommene fra 1990 – tallet, Furunkulose⁴², Hjelpeverge⁴³ og Mysis⁴⁴ - dommene opererer med forestillingen om en mild norm for servicevirksomhet i domspremissene. Men det kan være noe uklart om det i disse dommene siktes til en mild norm i den radikale betydning som teorien legger til grunn, en særegen norm. Videre ble den forutsatte milde norm ikke anvendt i noen av disse dommer, slik at uttalelsene om normens eksistens ikke inngår i dommens ratio decidendi, men mer hadde preg av å være obiter dictum. Furunkulose og Mysisdommene ble avsagt under dissens.

Ved Sollihøgdadommen⁴⁵ dukker forestillingen om den milde norm opp for første gang i klartekst hos Høyesterett, her både hos mindretall og flertall. Men den milde norm kommer ikke til anvendelse verken hos flertallet, og muligens heller ikke hos mindretallet. Igjen står man overfor uttalelser med et klart obiter preg.

Knærten – dommen⁴⁶ finner en på nytt en obiter – uttalelse av samme type som i Sollihøgda – dommen, og med samme type tynne begrunnelse.

Selv ut fra en tradisjonell rettskildelære mener Liisberg, med generell stor vekt på høyesterettspraksis og lovforarbeidene, må dette materiale – selv vurdert ut

---

⁴¹ Jf, Rt. 1991 s. 954

⁴² Jf, Rt. 1992 s. 453

⁴³ Jf, Rt. 1999 s. 1517

⁴⁴ Jf, Rt. 1999 s. 1903

⁴⁵ Jf, Rt. 2000 s. 253

⁴⁶ Jf, Rt. 2002 s. 654

fra dets samlede tyngde ansees som helt utilstrekkelig som grunnlag for en teori om at det gjennom rettspraksis og forarbeider er skapt en særegen mild culpanorm.

Liisbergs tolkning av den milde norm kan sies å være i ytterkant i forhold til andre juridiske forfattere som Hagstrøm og Lødrup. Det er fra begge sider argumentert grundig for tolkning av både forarbeider og rettspraksis. Hva anses som korrekt vil vel bli avgjort i rettspraksis etter hvert. Kai Kruger uttaler i en artikkel⁴⁷ en mellomstilling mellom Liisberg og Lødrup at mild norm konseptet med toleranse for subjektiv skyld måtte følge, ikke av lovteksten, som er helt nøytral og generell regel om alt arbeidsgiveransvar, men av en rimelig tolkning av lovforarbeidene som rettesnor for den følgende rettsutvikling i domspraksis. Den milde norm har imidlertid ikke vist seg levedyktig til dagens rettsstilstand. Bakgrunnen for denne meningen er at (Tirranna og Reisegaranti) blir å betrakte som et lojalt forsøk på å anvende en mild norm. I neste fase anstrenger Høyesterett seg for å distansere seg fra læren ved å sette den på sidespor. Den skulle ikke gjelde i de tilfellene som er omhandlet i Furunkulose, Mysis og Hjelpevergedommen. De to siste dommene på området Sollihøgda⁴⁸ og Knærten⁴⁹ viser med tydelighet at læren har forvitret, og vist seg utbrukelig til å løse de praktiske problemer i emnet. Når bare fragmenter av det som startet som et prinsipp om mild norm skal anvendes på et gitt forvaltningsområde, er det ikke mye av normativ verdi tilbake. En kan stille spørsmålet om ikke læren om den milde norm i virkeligheten gikk i oppløsning i disse to siste dommene på området.

Kruger og Liisberg er langt på vei enige om dagens rettsstilling, men i motsetning til Kruger mener Liisberg at mild norm – læren egentlig aldri har eksistert og at Høyesterett, og teori derfor har famlet mer eller mindre i blinde fram til den totale kollaps i Sollihøgda – dommen.

Oppsummeringsvis kan en si at Lødrups tolkning av Høyesteretts drøftelser i blant annet Spanordommen og Furunkolosedommen, illustrerer eksemplene at

---

⁴⁷ Jf, Kruger Kai 2005 Mild norm for offentlige tjenester – på vei til rettshistorien?

⁴⁸ Jf, Rt. 2000 s. 253

⁴⁹ Jf, Rt. 2002 s. 654

offentliges kontrollfunksjoner og annen myndighetsutøvelse, erstatningsrettslig har vært behandlet forskjellig i forhold til det offentliges service – og bistandsvirksomhet. For sistnevnte mener Lødrup at det skal gjelde en mild culpanorm.

Liisberg med noe støtte fra Kruger mener at en slik lære om en mild norm for servicevirksomhet i det offentlige aldri/ delvis ikke har eksistert.

4.3.2.4 Aktsomhetsnormen for den offentlige servicevirksomhet

I saker hvor enkeltpersoner går til sak mot kommunene er det ofte gått lang tid fra skadeforvoldelsen har funnet sted, til skaden fikk sitt manifest. Dette medfører at en ofte må gå tilbake i tid for å ta utgangspunkt i gjeldende rett på det tidspunkt da den skadegjørende handlingen fant sted. Dette er stadfest gjennom rettspraksis, jf Hålogaland lagmannsrett⁵⁰. Det ble i denne saken oppnevnt sakkyndig som skulle gjøre rede for de generelle forventninger og krav som med rimelighet kunne stilles til sosialkontor og barnevern på handlingstidspunktet som var godt tilbake i tid. Dommen uttalte at barnevernloven av 1953 ikke var en rettighetslov som dagens lov er, og at det var lov av 1953 som måtte legges til grunn.

Retten viser med dette at det er gjeldende rett på omhandlende tidspunkt som skal tolkes og anvendes.

Det kan med bakgrunn i denne tolkningen dras paralleller også til andre rettsområder. Et lovområde som er relevant i saker mot det offentlige, er lov om sosial omsorg av 1964.

Loven av 1964 inneholdt bestemmelser hvor det ble brukt uttrykk som ”ytes sosialhjelp” og ”sosialstyret kan tilstå hjelp”.

I 1991 fikk man ny lov om sosiale tjenester. Loven regulerte blant annet mer spesifikke plikter for forvaltningen og rettigheter for den enkelte. Dette ble fastslått ved å bruke uttrykk som ”har krav på”, ”kan kreve” og ”sosialtjenesten forplikter”.

---

⁵⁰ Jf, RG 2005 s.1307

På den ene siden kan en tolke utviklingen i retning av at forvaltningen blir pålagt strengere plikter, som igjen kan tolkes i retning begrepet myndighetsutøvelse. Om tjenester sosialkontor og barnevern yter skal betraktes som tjenesteytelse eller myndighetsutøvelse, vil ha betydning i form av at forarbeidene⁵¹ spesifikt nevner at tjenesteytelser er omfattet av utkastet som ervervsvirksomhet.

Eckhoffs⁵² uttalelser om myndighetsutøvelse, kan tolkes i retning av at sosialtjenester på 1980 tallet var mer å betrakte som tjenesteytelser enn myndighetsutøvelse

I nyere litteratur har Eckhoff⁵³ uttalt om begrepet myndighetsutøvelse at det i tillegg til ”statens høyhetsrett” også brukes i mange avgjørelser om tildeling av penger eller tjenester, en såkalt samtidig myndighetsutøvelse. Det å yte pengestøtte eller tjenester er i etterkrigsårene blitt en stadig viktigere del av forvaltningens virksomhet. Det er nok i dag disse deler av virksomheten som har størst betydning, både for menneskers velferd og for det offentlige økonomi. Men den rettslige interesse for spørsmålene har ikke vært så stor som deres praktiske betydning kunne tilsi. Dette henger nok blant annet sammen med at tjenesteytelser ikke er bundet av regler i samme utstrekning som for eksempel pålegg av plikter.

På den andre siden kan man snu det hele ved å si at tidligere lovgivning, som for eksempel barnevernsloven ikke var noen rettighetslov, men at nyere lovgivning gir forbrukere/ borgerne flere rettigheter. De ulike rettighetene vil fremme krav om ulike ytelser som en kommune eller stat er pålagt å yte. Dette kan belyses gjennom for eksempel barnevern. Familier med behov for bistand for å ivareta omsorgen for sine barn vil kunne ha rettigheter med ulike tiltak fra barnevernstjenesten. Disse tiltakene kan være for eksempel barnehageplass til barna, avlastningshjem med mer. Skulle familien ikke greie å ivareta barnet på best mulig måte, på tross av ulike tjenestetiltak, vil en gå i retning av en omsorgsovertakelse. Dette vil være det typiske eksemplet på myndighetsutøvelse. Kan en med bakgrunn i dette si at det som opprinnelig var

---

⁵¹ Jf, Ot. prp. nr. 46 (1987- 88) s. 17

⁵² Jf, Eckhoff 1980 s. 10-11

⁵³ Jf, Eckhoff og Smith 1999 s. 355

å betrakte som en rettighet/ tjenesteytelse kan gå over til å bli en myndighetsutøvelse? Hvis en svarer bekreftende på dette spørsmålet, vil dette måtte føre til at begrepene tjenesteytelse og myndighetsutøvelse ikke kan bli betraktet, og behandlet, som to isolerte begrep, men at de vil overlappe hverandre. Hvor denne grensen skal gå vil det være vanskelig å gi et eksakt svar på. Denne grensen vil nok være situasjonsbetinget.

For å sette det hele enda mer på spissen kan det forekomme situasjoner hvor den samme handling, vil være en tjenesteytelse for noen, men oppleves som en myndighetsutøvelse for andre. Et typisk eksempel på dette er hvis barneverntjenesten foretar en omsorgsovertakelse. For foreldrene vil omsorgsovertakelsen oppleves som en klar myndighetsutøvelse, men hva med barnet? Barnet vil i denne sammenheng bli flyttet fra en dårlig omsorgsbasis (det forutsettes at barnet har en sådan omsorgsbasis) over til en trygg. Sett fra barnets side vil dette kunne betraktes som en tjenesteytelse.

4.3.2.5 Offentlig myndighetsutøvelse som ervervsvirksomhet?

4.3.2.5.1 Generelt

Lovens forarbeider sier ikke noe konkret om myndighetsutøvelse kan betraktes som ervervsvirksomhet. En må derfor foreta en vurdering av det enkelte saksområdet, og nærliggende rettsområder.

Når departementet i forarbeidene viser til offentlig tjenesteytelse og egenproduksjon skal en da avgrense dette mot offentlig myndighetsutøvelse? Det kan hevdes at utgangspunktet for lovendringen av fel § 9 nr. 2 i 1988 var helt andre forhold enn offentlig myndighetsutøvelse. Selv om hensynet til at skadevolder har innrettet seg, ikke gjør seg like sterkt gjeldende overfor det offentlige, vil en likevel tale for en slik avgrensning, også ved offentlig myndighetsutøvelse. Bevisene svekkes, og det vil lett være vanskelig å rekapitulere faktum knyttet til myndighetsutøvelsen, særlig i forhold til ansvar knyttet til nemnder og råd. Dette vil imidlertid være en innskrenkende tolkning av bestemmelsen.

En innskrenkende tolkning av ”dermed likestilt virksomhet” vil i dette tilfellet ikke være i samsvar med forarbeidene. Om vilkåret ”eller dermed likestilt virksomhet” sier forarbeidene⁵⁴ at dette er tatt inn med bakgrunn i at *virkeområdet skal tolkes relativt vidt*. I tillegg spesifiserer forarbeidene⁵⁵ offentlige organer eller foretak, offentlige tjenesteytelser og egenproduksjon som ervervsvirksomhet. Det vi med sikkerhet kan fastslå er at regelen gjelder både offentlige og private organer/foretak. Det problematiske vil være hvilke offentlige instanser skal innbefattes som ervervsvirksomhet. Virksomheten må i henhold til forarbeidene være en virksomhet av økonomisk karakter, men det er ikke nødvendig med økonomisk vinning. Med bakgrunn i dette vil drift av en kommune å betraktes som ervervsvirksomhet? Først må en gå inn å se på om en kommune har økonomisk virksomhet. Kommunen driver utstrakt myndighetsutøvelse i tillegg til andre tjenester. Mange av de oppgavene kommunen bedriver er lovpålagte oppgaver, og hensikten med driften kan ses på som en plikt. På en annen side har drift av kommunene blitt mer og mer resultatorientert i form av budsjettstyring og over/ underskudd. I tillegg vil en kommune i som enkelte virksomheter også være momspålagt, og har inntekter i form av skatter, avgifter og tilskudd. Det kreves også at det føres regnskap over driften av kommunen. Dette er også pålagt private bedrifter, og en kan her se en del likhetstegn mellom driften av det offentlige og det private.

Et motargument for at en kommune ikke kan anses å være ervervsvirksomhet er at det ikke står spesifikt nevnt i forarbeidene, som derimot skader på pasienter ved sykehus og offentlige tjenesteytelser. Avskrivelse av den grunn ville imidlertid vært for enkelt da det for lovgiver ikke vil være mulig å ha gjennomtenkt enhver problemstilling som vil dukke opp.

En annen problemstilling hvor en kan stille spørsmål rundt begrepet ervervsvirksomhet i det offentlige, er i forhold til fengselsvesenet. Det skulle vel ikke by på masse tvil om hvorvidt det drives myndighetsutøvelse eller ikke i et fengsel. Dette er vel skoleeksemplet på statens høyhetsrett. Men i fengslet

---

⁵⁴ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

⁵⁵ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

bedrives også en annen form for virksomhet, de innsattes produksjon av varer som de legger ut for salg. Overskuddet av dette salget går utavkortet tilbake til fengslets drift. Skulle det i en slik sammenheng skje en skade vil den da ha foregått under myndighetsutøvelsen, eller kan deres produksjon, salg/ kjøp betraktes som virksomhet av økonomisk art, og derved betraktes som ervervsvirksomhet? Det vil nok være vanskelig å svare konkret på denne problemstillingen, men jeg vil tro at en her ville finne seg i et tvilstilfelle. Ville svaret ha blitt noe mer klart hvis overskuddet uavkortet hadde gått til de innsatte som lønn? Ut fra de opplysninger forarbeidene⁵⁶ gir oss vil nok denne virksomheten kunne betraktes mer i retning lønnet arbeid, som igjen vil kunne bli fanget opp av begrepet ”virksomhet av økonomisk karakter”.

4.3.2.5.2 Lovgivers mening

I situasjoner hvor ordlyd og forarbeider gir rom for tolkning, vil en kunne gå inn å tolke lovgivers mening. Det kan gjøres ved å se på utviklingen og hensynene bak bestemmelsen i § 9 nr. 2.

Begrunnelsene for foreldelsesloven av 18. mai 1979 var hensynet til skadevolder, hvor det var behov for å sette en grense for hvor lenge man kunne bli holdt ansvarlig for en handling eller virksomhet. Dette blant annet av hensynet til oppbevaring av dokumenter. Hensynet til skadelidte var også av vesentlig betydning, og løsningen måtte bero på en interesseavveining. I forarbeidene⁵⁷ sier lovgiver at ”fristene er såpass rommelige at de skadelidtes interesser må anses varetatt i rimelig utstrekning”.

Den 8. juni 1988 ble det foretatt endringer av § 9 med tilførsel av unntaksbestemmelser for 20 - årsfristen. Endringen tar sikte på å bedre skadelidtes vern i seinskadetilfellene. Lovgiver mente det ville være urimelig at skadelidtes krav skulle blitt foreldet, uten at skadelidte ikke har hatt noen oppfordring til å gjøre kravet gjeldende.

---

⁵⁶ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

⁵⁷ Jf, Ot. prp. nr. 38 (1977-78) s. 31

I 1996 ble lov om foreldelse endret på nytt ved at 10 – årsfristen ble tatt ut av loven. Bakgrunnen for opphevelsen av 10 års fristen er at det kan by på problemer å klarlegge utgangspunktet for fristen.

I 2004 fikk vi en ny endring. Denne innebar at gruppen av krav som det ikke skal gjelde noen absolutt ytre foreldelsesfrist for, blir utvidet til å omfatte erstatningskrav for skader påført mens den skadelidte var under 18 år.

Tar en utgangspunkt i den utvikling som har funnet sted siden lovens opprinnelse viser den at lovgivers opprinnelige hensikt i flere tilfeller har måtte blitt korrigert/ tilføyd/ endret. Dette tilsier at lovgiver har sett behovet for å endre rettsstilstanden, og at den til stadighet er under utvikling. En ser i denne sammenheng at rettsstilstanden er endret fra å beskytte skadevolder til i større grad å få et bedret vern av skadelidte. Lovgivers vilje og utvikling kan som nevnt være et supplerende moment ved tolkning av vilkårene i unntaksbestemmelsene.

4.3.2.6 Forholdet til 10 – årsfristen

Et annet punkt som kan si noe om hvorvidt barnevern og sosialtjenester går inn under begrepet ”erhvervsvirksomhet” er endringen med at 10 – årsfristen ble tatt ut av loven.

Bakgrunnen for at endringen ble tatt opp i Stortinget, var en dom avsagt ved Oslo Byrett 1991 hvor staten ble frifunnet for feil og forsømmelser fra det offentliges side under oppveksten på grunn av foreldelse. Lovforslaget tok sikte på å forhindre foreldelse i tilsvarende saker.

I debatten som fulgte uttalte flertallet i Justiskomiteen blant annet følgende:
” Flertallet mener for sin del at hensynet til det offentliges behov for å innrette seg ikke står særlig sterkt i disse sakene, men bevisshensynet er like viktig her som i andre erstatningssaker. Går man nærmere inn på de enkelte reglene, bør

20 - årsfristen etter flertallets mening normalt ikke skape problemer for denne type. Regelen om at foreldelse inntre senest 20 år etter den skadegjørende handling er opphørt, vil innebære at fristen først begynner å løpe når skadelidte er 15 år. Det gir etter flertallets mening en rimelig tidsfrist for å søke erstatning.”

Tilknytning til 10 – årsfristen uttalte flertallet i justiskomiteen videre: ”Slik 10 – årsfristen tolkes i juridisk teori begynner den først å løpe når skaden har manifestert seg på en slik måte at skadelidte objektivt sett har grunnlag for å sette frem erstatningskrav. Flertallet vil derfor be regjeringen vurdere om det er grunn til å presisere utgangspunktet for 10 – årsfristen når det gjelder erstatningskrav som bygger på feil eller forsømmelser fra det offentlige knyttet til vedtak om omsorgsovertakelse eller opplæring av barn, eller unnlattelse av nødvendig kontroll og oppfølging etter at det offentlige har overtatt omsorgen for et barn”.

Disse uttalelsene går ikke direkte på unntakene fra 20 – årsfristen, men unntakene var gjeldene på dette tidspunkt. Dette kan på den ene siden oppfattes slik at ansvar innefor området barnevern, foreldes etter 10 og 20 – årsfristene og at disse fristene er ivaretaende overfor eventuelle skadelidte. På den annen side går som nevnt disse kommentarene ikke direkte på 20 – årsfristen.

Forarbeidene⁵⁸ til opphevelsen av 10 årsfristen uttaler at en opphevelse av 10 – årsfristen innebærer at 20 – årsfristen blir stående som den absolutte lengstefristen, og at dette ikke vil føre til noen betydelig endring i dagens rettsstilstand. Det uttales videre at 10 – årsfristen synes å være lite aktuell i praksis, og som når den er aktuell kan slå uheldig ut. Flertallet i Justiskomiteen pekte også på at skadevirkningene i saker hvor seinskader oppstår, ofte klarlegges på et sent tidspunkt, og at det derfor er viktig at de som rammes gis rommelig frist til å anlegge søksmål. Dette menes at 10 – årsfristen ikke var i stand til å ivareta.

---

⁵⁸ Jf, Ot. prp nr. 76 (1994 – 95) s. 4

Lovgiver ser her at en ikke klarer å ivareta skadelidtes behov ved å opprettholde 10 – årsfristen. Forarbeidene til opphevelse av 10 - årsfristen bruker erstatningskrav som bygger på feil eller forsømmelser fra det offentlige som eksempler hvor fristen vil slå uheldig ut. Et annet moment som kan tale for at slike forsømmelser skal gjelde bare etter 10 – årsfristen, er at denne fristen regnes ut fra når skade inntraff. Ved skader der det offentlige har unnlatt å gripe inn ved omsorgssvikt vil det ofte være problematisk å kunne fastslå et konkret skadetidspunkt. Utgangspunktet for 20 – årsfristen er som nevnt opphøret av den skadevoldende handling eller ansvarsgrunnlag. Det vil ofte i disse tilfellene være et mer reelt utgangspunkt. Ser en på bakgrunnen for unntaksreglene i tillegg, ble disse innført for nettopp å ivareta de såkalte seinskadetilfellene. Med bakgrunn i disse hensyn kan det etter lovgivers mening bli ukorrekt å fastslå at feil og forsømmelser fra det offentlige ubetinget skal behandles etter den nå opphevede 10 – årsfristen. Dette til tross for at disse tilfellene blir brukt som eksempler i forarbeidene til opphevelse av 10 – årsfristen.

4.3.3 Næringsdrivende privatpersoner og selskaper

Overfor har drøftelsen hovedsakelig vært rettet mot det offentliges ervervsvirksomhet og de problemstillinger dette stiller. Men også i privat ervervsvirksomhet vil en kunne støte på grensetilfeller over hva som kan betraktes som ervervsvirksomhet.

Som tidligere nevnt skal ervervsvirksomhet forstås som enhver virksomhet av økonomisk karakter, uavhengig av hvem den drives av. En naturlig forståelse av begrepet økonomisk karakter vil være å dra paralleller mot hvem som er regnskapspliktige. Dette reguleres av lov om årsregnskap av 1998 nr. 56 § 1-2. En må her skille mellom hvilke hensyn regnskapsplikten skal ivareta. Ikke alle som driver ervervsvirksomhet har skatteplikt, men likevel kan de pålegges regnskapsplikten. Hensynet bak denne regnskapsplikten er å ivareta den økonomiske sikkerhet der økonomisk virksomhet drives uansett hvilke formål de skal ivareta.

Skattelovens § 2-32 nr. 1 og 2 regulerer fritak for skatteplikt. Bestemmelsen tilsvarer avgrensningen av skattefritaket, for institusjoner eller organisasjoner

som ikke har erverv til formål i gjeldende skattelov. Skulle da en institusjon eller organisasjon på tross av dette drive delvis med målrettet ervervsvirksomhet har bestemmelsen i nr. 2 fastsatt noen grenser for omsetningen, som ikke vil være skattepliktige. Spørsmålet videre vil da være om dette gir oss noen faktiske svar på hva som kan anses som økonomisk virksomhet. Bli det riktig å tolke dette dit hen at økonomisk virksomhet kun drives hvis en overstiger de fastsatte beløpsgrensene? Eller drives virksomhet uavhengig av disse grensene?

De klare tilfellene er der en har en registrert bedrift med ren foretningsdrift med kjøp og salg.

La oss bruke idrett som et eksempel. Rosenborg ballklubb vil være et klassisk eksempel på en ervervsvirksomhet. Her drives utstrakt foretningsvirksomhet ved kjøp og salg av spillere, drift av stadion, salg av supporterutstyr osv.

Derifra kan vi bevege oss mot et idrettslag på et mindre sted, med utøvere som stiller i en lavere klasse. Men også her er det ansatt en håndfull personer for å sørge for driften av idrettslaget. På fotballsiden er spillerne ikke lønnet, men det foreligger små overgangssummer ved kjøp og salg av spillerne. Ved hjemmekamper er det kiosksalg, hvor av det er en blanding av dugnad og innkjøpte artikler. Her ser vi at driften beveger seg mer bort fra den typiske ervervsvirksomheten, med et større innslag av dugnadsvirksomhet.

Tar vi så skrittet ennå et steg ut vil en komme til det typiske idrettslaget i utkantstrøkene. Her drives det meste på dugnadsarbeid, ingen er ansatt til å utføre arbeidsoppgavene, og på hjemmekamper drives kiosk på omgang blant foresatte. Eventuelt overskudd går til innkjøp av nytt utstyr til laget. Innbetalt kontingent dekker utgifter i form av forsikringer og avgifter på arrangementer. Kan en kalle dette ervervsvirksomhet?

La oss tenke oss et lite idrettslag med tilsvarende drift som driver et skitrekk. Fortsatt drives det meste på dugnad av foresatte, både når det gjelder kiosk og tilstedeværelse. Men i tillegg driver idrettslaget salg av heiskort til andre utenfor laget. Vil dette forandre på om bedriften kan kalles en ervervsvirksomhet?

Hva som vil bli det korrekte svaret på dette er vanskelig å si. Det vil helt sikkert måtte gå en grense for hva som kan regnes som en virksomhet av økonomisk karakter. Hvor grensen skal trekkes vil nok forbli et vurderings spørsmål i det konkrete tilfellet.

4.4 Skader voldt mens skadelidte er mindreårig

I det foregående har vi sett på begrepene ”ervervs virksomhet” og ”dermed likestilt virksomhet”. Det neste alternativet i bokstav a) er ”skade voldt mens skadelidte er under 18 år”. Dette alternativet kom inn ved endringslov av 25. juni 2004 nr. 51 og trådte i kraft 1. juli 2004.

Foreldelseslovens § 9 nr. 2 bokstav a) siste komma omfatter i tillegg situasjoner hvor skade er voldt mens skadelidte er under 18 år. Formålet med denne bestemmelsen er i hht forarbeidene⁵⁹ å hindre at slike krav er foreldet når skadelidte blir klar over skaden, og har mulighet til å fremme et erstatningskrav. Forarbeidene⁶⁰ uttaler om bakgrunnen for forslaget at foreldelsesfristen på 20 år har betydning bare i de tilfeller hvor fristen på tre år ikke løper ut først. Det vil si at 20 års fristen bare har betydning i tilfeller hvor det går lang tid fra den skadegjørende handling, til skadelidte fikk eller burde ha skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.

Hvis den skadegjørende handlingen finner sted tidlig i barndommen, vil 20 – årsfristen i vesentlig grad løpe mens skadelidte ennå er mindreårig. Man kan tenke seg flere eksempler på skadegjørende handlinger mot barn som først blir tilstrekkelig synlige etter at barnet har blitt godt voksen for eksempel ved alvorlig mobbing, seksuelle overgrep og andre former for mishandling. Det kan her være snakk om psykiske seinskader, som man først ser konsekvensene av når skadelidte har nådd voksen alder. I slike tilfeller kan det virke støtende at et erstatningskrav bortfaller ved foreldelse før skadelidte har nådd en slik alder, at

---

⁵⁹ Jf, Ot. prp nr. 38 (2003 – 2004) s. 9

⁶⁰ Jf, Ot. prp nr. 38 (2003 – 2004) s. 26

det kan konstateres hvilke seinskader den skadegjørende handlingen har medført.

Under høringsuttalelsene ble det fremmet flere problemstillinger knyttet til denne lovendringen. Oppbevaring av dokumentasjon, dermed fremlegg av bevis, og den ekstra ressursbruken dette ville medføre.

På tross av disse innvendelsene mente departementet at lovforslaget neppe ville føre til noen stor økning av slike saker for domstolene, og at de ville bare ha innvirkning på de forhold som ligger lengre enn 20 år tilbake i tid, og som ikke allerede er foreldet etter den relative fristen i hht § 9 nr. 1.

Instanser som denne lovendringen kan få praktiske konsekvenser for er for eksempel skoler og barnevern, som bør oppbevare enkelte dokument lengre enn det som er tilfelle etter den gamle lovreguleringen.

Det er et vilkår at den ansvarlige, eller noen denne hefter for, for eksempel en lærer, kjente eller burde kjenne den risikoen mobbingen representerte for den skadelidtes helse. Friststart skal regnes fra den dag den skadevoldende handlingen opphørte.

Det kan også forekomme tilfeller der den skadevoldende handling varer lengre enn den skadelidte er 18 år. I disse tilfellene vil en måtte dele opp forholdet⁶¹. Unntaket fra den absolutte fristen på 20 år skal bare gjelde den delen av den skadegjørende handling som finner sted mens den skadelidte er under 18 år. Det er ikke lett å utlede en slik forståelse av ordlyden i denne bestemmelsen⁶². Ordlyden kan i dette tilfellet misforstås med at den ikke presiserer at et forhold er avsluttet når skadelidte er over 18 år. At ordlyd er uklar er et fenomen vi ofte møter. Det vil derfor falle naturlig å gå inn i forarbeidene for å eventuelt klargjøre lovgivers mening av bestemmelsen. Dette vil så være tilfelle ved tolkningen av meningen bak denne bestemmelsen. Forarbeidene vil være en presisering av ordlyden. Rettskildemessig vil utgangspunktet være ordlyden, med forarbeidene som en presisering. Ut fra det rettsbilde vi har vil de lege lata (gjeldende rett) komme først.

---

⁶¹ Jf, Ot. prp nr. 38 (2003 – 2004) s. 35

⁶² Jf, Røed, Anne Cathrine 2004 s. 278

Endringen i 2004 ble tatt inn i loven med bakgrunn av at lovgiver så at dette var en gruppe som hadde behov for et ekstra vern. Også i dette tilfellet vil en støtte på en endelig frist for hvem som kan påberope seg denne bestemmelsen. I henhold til forarbeidene⁶³ gjelder bestemmelsen bare på forhold som ikke allerede er foreldet. Går en her 20 år tilbake i tid fra ikrafttredelse, som var 25. juni 2004, vil alle skadegjørende forhold, eller opphør av ansvarsgrunnlag som skjedde før 25. juni 1984 være foreldet, og vilkåret ”skade er voldt mens skadelidte er mindreårig” ikke vil kunne påberopes.

4.5 Den ansvarliges kunnskap.

4.5.1 Utgangspunkter

Det siste vilkåret som må oppfylles for at unntaksbestemmelsen i § 9 nr. 2 skal komme til anvendelse, foruten kravet til økonomisk virksomhet eller alder, er at den ansvarlige eller noen denne hefter for må ha kunnskap om faren for liv eller alvorlig helseskade. Forarbeidene⁶⁴ uttaler at endringen i § 9 som hovedregel begrenses til de situasjoner hvor den ansvarlige kjenner til at hans handlemåte kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade.

Kunnskap hos den som noen hefter for, f. eks en arbeidsgiver overfor en arbeidstaker, er likestilt med kunnskap hos den ansvarlige selv. Kriteriet i loven er altså at den ansvarlige har vært, eller burde vært klar over risikoen for liv eller alvorlig helseskade, før det skadevoldende forhold opphørte.

Forarbeidene⁶⁵ uttaler at med den ansvarlige i bokstav b) menes den økonomisk ansvarlige. Dette kan være den direkte skadevolder, men det kan også være

---

⁶³ Jf, Ot. prp nr. 38 (2003 – 2004) s. 26

⁶⁴ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 11

⁶⁵ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

noen som hefter på objektivt grunnlag, for eksempel en arbeidsgiver for sine ansatte, eller ved ervervsmessig transport, trafikkforsikringsselskapet.

Nygaard⁶⁶ skriver om ansvar; for at en person, enten fysisk eller juridisk, skal kunne bli erstatningsansvarlig etter reglene om ulovfestet objektivt ansvar, må man være eier eller innehaver av vedkommende virksomhet eller drift, ting eller innretning. En naturlig måte å drive foretning på i dag er at det drives næring i form av utleie av tjenester eller innretninger. Spørsmålet da blir om ordinær leie gir leietakeren en sterk nok tilknytning til driften eller tingen.

Dette spørsmålet tok Høyesterett⁶⁷ stilling til der det var en kraneier som ble saksøkt og ble pålagt ansvar for skade ved teknisk svikt mens krana var utleid til en entreprenør. Begrunnelsen for eierens ansvar var blant annet at det var han som gjennom aktsom bruk, tilsyn og vedlikehold har størst mulighet for å forebygge mot skade. Og det kan ikke forventes at leieren av en løftekran skal forutse og gardere seg mot tap som måtte oppstå ved at kranen under et kortvarig arbeidsoppdrag plutselig bryter sammen. Dette støttes også av en underrettsdom⁶⁸ der en tilskuer til en ishockeykamp fikk en pukk i øynene. I dette tilfellet ble eieren av anlegget ansvarlig, ikke arrangøren.

Ved arbeidsgiveransvaret etter skadeerstatningslovens kapittel 2 vil den ansvarlige ofte være en juridisk person. Endringsforslaget vil ut fra de nevnte synspunkter omfatte tilfeller hvor medlemmer, i de ledende organer eller andre i en så ledende stilling at de kan identifiseres med foretaket, kjente eller burde kjenne skaderisikoen. Dersom det var kjent blant andre i bedriften, herunder blant bedriftens helsepersonale, at f. eks en produksjonsmåte kunne medføre fare for alvorlig helseskade, er det en presumsjon for at slik kunnskap også forelå for bedriftledelsen. Departementet finner imidlertid at dette ikke gir tilstrekkelig beskyttelse for skadelidte, blant annet ut fra bevis hensyn. Foreldelse bør derfor ikke inntre hvor ansatte med tilknytning til den skadevoldende virksomhet og som arbeidsgiveren hefter for etter skadeerstatningslovens Kap. 2 kjente til skaderisikoen.

Fel § 9 nr. 1 inneholder også et krav om kunnskap om den ansvarlige. Kravet i denne bestemmelsen om at skadelidte må ha kunnskap om den ansvarlige, har

---

⁶⁶ Jf, Nygaard 5. utg. 2001

⁶⁷ Jf, Rt. 1969 s. 109

⁶⁸ Jf, RG 1982 s. 671 (s. 677)

to aspekter. Vilkåret om kunnskap refererer både til kunnskap om hvem erstatningskravet kan rettes mot, og om skaden er ansvarsbetingende og kvalifiserer for erstatning. Den vesentligste forskjellen mellom kunnskapskravet i fel § 9 nr. 1 og nr. 2 er at det i nr. 1 kreves kunnskap fra skadelidtes side. I nr. 2 kreves kunnskapen fra skadevolders side.

4.5.2 Tidspunktet for kunnskapen

Skadevolder må ha hatt kunnskap ”før opphøret av det skadegjørende forhold”. Dette følger uttrykkelig av bestemmelsens bokstav b). En skadevolder som har fått kunnskap om det skadegjørende forhold etter skadeforvoldelsen er opphørt, vil vanskelig ha fått oppfordring til å gå til mottiltak. At kunnskapen er ervervet etter opphøret av den skadevoldende handling, vil ikke være nok til at erstatningskravet kommer utenfor 20 – årsfristen.

Det fremgår av forarbeidene⁶⁹ at med ”forhold” menes både enkeltstående skadevoldende handlinger, unnlatelser og virksomheter som strekker seg over tid. Tjomsland⁷⁰ hevder at uttrykket ”skadegjørende forhold” antagelig er synonymt med utgangspunktet for 20 – årsfristen den ”skadegjørende handling”. Dette vil nok være en korrekt tolkning av uttrykkene.

Forarbeidene uttaler at opphøret av det skadegjørende forhold må bedømmes i forhold til den enkelte skadelidte. Eksempelvis må det skadegjørende forhold i arbeidslivet anses opphørt i forhold til en arbeidstaker når denne slutter i arbeidet. Inntreer kunnskapen om risiko først etter at en skadelidt ikke lenger blir utsatt for det skadegjørende forhold, nyter vedkommende ikke godt av unntaket.

4.5.3 Ulike typetilfeller

4.5.3.1 Teknisk svikt

---

⁶⁹ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

⁷⁰ Jf, Tjomsland 1989 s 107 - 108

Når det gjelder ansvar for teknisk svikt, vil svikten i seg selv normalt tale sterkt for at den som svarer for den innretningens om er sviktet, er nærmest til å bære tapet. Dette kommer tydelig fram flere rettsavgjørelser blant annet monteringskrandommen⁷¹ der uttalte Høyesterett at ”den som driver kran service som ervervsmessig virksomhet, kan forutse dette, og han må være ansvarlig for skade som virksomheten kan ventes å føre med seg uten hensyn til om skaden i den enkelte tilfelle skyldes feil av en art som sjelden forekommer. Han er også den som gjennom aktsom bruk, tilsyn og vedlikehold har størst mulighet for å forebygge at en kran blir svekket med en følge at den kan voldes skade ved en belastning som kranen er forutsatt å skulle tåle”. Ut fra denne dommen kan det utledes at det kreves kunnskap rundt drift, tilsyn og vedlikehold av teknisk utstyr, og at de som innehar denne kunnskapen står nærmest til å bære et eventuelt tap.

4.5.3.2 Forurensningsansvar

Når det gjelder forurensningsansvar bygger forurensningsloven av 1981 på et såkalt tosporet system. Det ene gjelder ansvar for tillatt forurensning, det vil si når det foreligger en såkalt utslippstillatelse. Ansvar vil her foreligge den bedriften som foretar utslippet. For ansvar for tillatt forurensning er det ikke utslippstillatelsen i seg selv som er avgjørende for erstatningen. Når en slik tillatelse er gitt, vil det være den forurensningen som overstiger den nevnte tålegrensen som er gjenstand for erstatning. Ved slike tilfeller vil kravet til kunnskap foreligge hos den ansvarlige bedrift om hvor utslippsgrensen skal gå. Ved ikke tillatt forurensning, det vil si uten utslippstillatelse, er forurensningsskaden gjenstand for erstatning for skader fullt ut, uten tålegrenser. I denne situasjon vil det foreligge en nulltoleranse for forurensning. Dette vil stille strenge krav til bedriften, og det vil kreves kunnskap om de følger driften har for miljøet.

---

⁷¹ Jf, Rt. 1969 s. 109

4.5.3.3 Bilansvaret

Når det gjelder området for bilansvarsloven er den avgrenset slik at Kap. 1 fastsetter en ytre avgrensning for skade som går inn under loven. Innenfor denne rammen blir ansvaret nærmere avgrenset i to relasjoner. Det ene er at forsikringsselskapet hefter for skade motorvogn gjør på folk eller gods, men at Kap. 2 på ulike måter innsnevrer området for forsikringsselskapets ansvar. Samtidig kan også eier eller bruker av motorvogna hefte etter vanlige erstatningsregler for skade som går inn under bilansvarsloven sitt dekningsområde.

Forbrukernes Forsikringskontor reiser i høringsuttalelse⁷² noen problemstillinger i forhold til bilansvaret. De mener det er uklart hvordan de foreslåtte reglene skal tolkes i de tilfeller hvor det foreligger et selvstendig objektivt ansvar for den skadevoldende motorvogns forsikringsselskap etter bilansvarslovens § 4. Dette gjelder særlig kravet til ond tro overfor denne type ansvarlige.

Forarbeidene⁷³ uttaler at på bilansvarets område vil unntaket kunne gjelde når eier oppfyller kunnskapskravet, forutsatt at det dreier seg om ervervsmessig transport. Trafikkforsikringen hefter i så fall økonomisk.

4.5.3.4 Profesjonsansvaret

For nærmere presisering av kravet i et aktuelt typetilfelle kan rolleforventningen til skadevoldersiden gi en nyttig rettesnor, både for nivået i kravet og for presisering av hvilken kunnskap rolleinnhaveren burde ha hatt på det kritiske tidspunkt.

Gjennom vår yrkesutøvelse ligger det forventninger til våre profesjoner.

Lødrup⁷⁴ sier om profesjonsansvaret at det er et ansvar på subjektivt grunnlag. Om profesjonsutøveren har utvist en feil eller forsømmelse ved utførelsen av

---

⁷² Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 12

⁷³ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

⁷⁴ Jf, Lødrup 5. utg. 2005 s. 130 - 131

sitt oppdrag, vil utgangspunktet bero på følgende. Det er avviket fra den forsvarlige yrkesutøvelsen som bringer ansvar. Den rettslige standard som er nedfelt i ”god skikk” og anerkjent praksis i vedkommende yrke som vil spille inn. Er det gitt særlige lover og forskrifter på området, vil brudd på disse normalt medføre ansvar.

Ofte må yrkesutøvere utøve et skjønn og valget som treffes er som regel bevisst, med argumentasjon for og imot før en avgjørelse treffes.

Utgangspunktet i norsk rett er at kravet til aktsomhet og forsvarlig adferd er satt høyt. Dette er slått fast i rettspraksis⁷⁵.

Saken gjaldt erstatningskrav mot et fondsmeglerforetak for tap som oppstod for en kunde ved transaksjoner i obligasjonsmarkedet. Høyesterett fant at Fondsmeglerfirmaet var å bebreide for utaktsom informasjon og rådgivning, jf verdipapirhandelloven av 1985 § 18.

Fagfolk er også forpliktet til å vedlikeholde sine kunnskaper og være faglig oppdatert til enhver tid. Videre er det viktig med hva en evt. oppdragsgiver/ skadelidt skal kunne forvente av en profesjonsutøver/ skadevolder. Disse forventningene kan blant annet være gitt gjennom reklame eller brosjyrer fra skadevolder.

Skadelidtes egen innsikt på vedkommende område kan påvirke det krav som stilles til profesjonsutøvelsen, oppdragets rolle vil her spille en stor rolle.

4.5.4 Bevisshensyn/ problem

I følge forarbeidene⁷⁶ førte uttalelsene til justisdepartementet til at flere av høringsinstansene hadde innvendinger når det gjaldt punktet om kunnskapskravet hos skadevolder.

Hovedargumentasjonen til enkelte høringsinstanser mot et unntak fra 20-års fristen og kriteriet ”kjente eller burde kjenne til” er bevis og avviklingshensynet, og enkelte høringsinstanser ønsket å få hevet 20 – års fristen. Norges Forsikringsforbund uttaler at reglene vil kunne bli vanskelige å praktisere i tilfeller hvor den ansvarlige, eller noen han hefter for, før opphøret av det skadegjørende forhold kjente eller burde kjenne til at det kunne medføre

---

⁷⁵ Jf, Rt. 2003 s. 400

⁷⁶ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 11

fare for liv eller alvorlig helseskade. De uttaler videre at med bakgrunn i dette vil bestemmelsen ikke virke etter sin hensikt. Spesielt mener de at bevisproblemene vil kunne bli meget store, og at reglene vil vise seg å bli prosesskapende.

Norges Industriforbund kommer også med lignende uttalelser med at de er redd regelen vil bli for vanskelig å praktisere, og dermed ikke virke etter sin hensikt. Videre uttaler de at store bevisproblemer vil føre til at det kan bli vanskelig å avgjøre om det foreligger et erstatningsbetingende forhold, og fjerning av en absolutt foreldelsesfrist kan føre til omfattende og arbeidskrevende prosesser. Også advokatforeningen påpeker disse problemene med å si at det i praksis vil være vanskelig å bevise at skadevolderen eller en han hefter for har vært klar over risikoen for liv eller alvorlig helseskade.

På en annen side var det også høringsuttalelser som gav sin uttrykkelige støtte til forslaget. Vegdirektoratet uttaler⁷⁷ at opphevingen av 20 – årsfristen er forbeholdt alvorlige personskader som skadevolder kjente eller burde kjenne årsaken til. Overfor skadevoldere som kjente eller burde kjenne årsaken til, innebærer en berettiget sikring av skadelidtes interesser. Overfor skadevoldere som kjente eller burde kjenne til det skadegjørende forholdet, kan ovennevnte oppgjørs- og avviklingshensyn ikke tillegges større vekt. Uttalende instans uttaler at de er enig i at skadevolder i disse tilfellene ikke har beskyttelsesverdige interesser i å innrette seg på at ansvar ikke kan gjøres gjeldende.

At vurderingen rundt kriteriet ”kjente eller burde kjenne til” er meget skjønnsmessig hviler det ingen tvil om. Dette støttes også av departementets uttalelser i forarbeidene⁷⁸ hvor de ikke utelukker at det kan oppstå bevistvil og i en viss utstrekning virke prosesskapende. På tross av dette uttaler de at dette skjønnsmessige kriteriet ikke er noe ukjent fenomen i vårt rettssystem, heller det motsatte med at det er det mest anvendte. Med bakgrunn i det, dras det paralleller mot andre rettsområder hvor begrepet, eller begrepet i lignende

---

⁷⁷ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 12

⁷⁸ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 12

språkdrakt, anvendes. Rettsanvendere vil med bakgrunn i dette ha mange holdepunkter når reglene skal praktiseres.

Forarbeidene⁷⁹ uttaler om dette at den foreslåtte regel er den eneste som på en rimelig måte avgrensner skadelidtes og skadevolders interesser, da det som nevnt at bortfall av erstatning vil virke støtende når skadevolder kan bebreides.

Tilsvarende gjelder ikke innretningshensynet i like stor grad overfor ondetroende skadevoldere som overfor aktsomme.

4.5.5 Kunnskapskravets innhold

4.5.5.1 Fare for liv, eller alvorlig helseskade

Det fremgår av fel § 9 nr. 2 bokstav b) at den ansvarlige eller noen denne hefter for, må kjenne eller burde kjenne til at det skadegjørende forhold, ”kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade” for at forholdet skal være unntatt fra foreldelsesfristen på 20 år.⁸⁰

Kunnskapskravet relaterer seg til vilkåret ”kunnskap om fare for liv eller alvorlig helseskade”.

Begrepet ”fare” er benyttet for å markere at der ikke kreves kunnskap om at adferden med sikkerhet vil kunne medføre seinskader. Av forarbeidene⁸¹ utledes at flere av høringsinstansene stilte en del spørsmål ved begrepet ”fare”. Det ble blant annet uttalt at de fleste former for menneskelig aktivitet innebærer en viss risiko for skade.

Norges Industriforbund uttaler at etter forslaget er det avgjørende om den ansvarlige eller noen han hefter for, kjente eller burde kjenne til, de forhold som kunne medføre fare for alvorlig helseskade. De savner en nærmere drøftelse i notatet av hvor overhengende denne faren må være og momenter til en nærmere presisering av disse kriteriene. Industriforbundet går ut fra at det eventuelle redegjøres nærmere for dette i motivene.

---

⁷⁹ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 12

⁸⁰ Jf, Røed 2004 2 utg. s. 281

⁸¹ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 13

Også begrepet ”alvorlig helseskade” ble utsatt for en viss kritikk i høringsrunden. Bakgrunn for denne kritikken var behovet for en presisering av begrepet ”alvorlig helseskade” i motivene. Dette gjaldt for det første for det første uttrykket ”alvorlig”. Men det burde også avklares om tilføyelsen ”helse” innebærer en begrensning slik at ikke alle ”alvorlige” personskader omfattes. En annen problemstilling var at bestemmelsen vil kunne foranledige en rekke prosesser om hva som kan karakteriseres som ”alvorlig” helseskade, og hvilken kunnskap om stoffer, materialer med videre, som var tilgjengelig på skadegjøringstidspunktet. Fra sakkyndig hold vil det ofte være ulike oppfatninger om mulige skadevirkninger, og hvor alvorlige disse antas å være. Dette vil kunne gi høyst urimelige resultater om skadevolder kan påberope seg foreldelsesfristen i tilfeller hvor han burde ha kjent til at forholdet kunne medføre helseskader, men ikke at disse var alvorlige.

Utgangspunktet er at det er faren for skade av en viss alvorlighetsgrad som er avgjørende. Men en kan også stille seg spørsmål om den skade som faktisk inntreffer må være alvorlig. Høringsuttalelse fra regjeringsadvokaten uttalte denne problemstillingen ved at uttrykket er formelt knyttet til karakteren av faren. Det bør i tillegg klargjøres nærmere hvilke skadetilfelle som omfattes av unntaksregelen. Antagelig er det meningen at også den inntrådte skade må karakteriseres som en alvorlig helseskade.

Forarbeidene⁸² presiserer at begrepet ”liv eller alvorlig helseskade” knytter seg til faren. Den ansvarlige må ikke bare ha kunnskap om faren, men også at det foreligger en risiko for alvorlig skade. På denne måten makes det at det bare der de ansvarlige som virkelig kan bearbeides, som vil rammes av unntaket fra 20 – årsfristen. Den skade som faktisk inntreffer, behøver imidlertid ikke å være alvorlig. Derimot er meningen at fare for bagatellskader⁸³ ikke skal være nok til at skadevolder rammes av unntaksregelen. Også mindre skader kan ramme den skadelidte hardt økonomisk. Dessuten er den ansvarlige like mye å bebreide uansett hvordan faren for alvorlig skade materialiserer seg.

---

⁸² Jf, Ot. prp nr. 46 (1987) – 88 s. 13

⁸³ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987) – 88 s. 17

Også begrepet "fare" har behov for en nærmere utdypning. Forarbeidene⁸⁴ uttaler at det må foreligge en konkret fare som knytte seg til et bestemt skadegjørende forhold. Skadevolders atferd må kunne medføre fare for en bestemt seinskadetype.

Bestemmelsen i § 9 nr. 2 bokstav b) likestiller uaktsom uvitenhet med kunnskap. I hht bestemmelsen er det nok at den ansvarlige burde kjent til at det skadegjørende forhold kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade. Aktsomhetskravet fører til at en kan kreve en viss undersøkelsesplikt. Ved legemiddelbruk vil man ofte stå overfor kjente faremomenter. Allikevel ønskes produktet tilgjengelig, fordi nyttevirkningene er større. En slik generell risiko knyttet til bruken vil ikke være nok til at unntaket får anvendelse. Først når den skadelidte aktivt har forsøkt å skaffe seg de opplysninger som loven krever, vil det være et utgangspunkt for å si at en evt. skadevolder har utvist tilstrekkelig aktsomhet.

Foreligger det derimot i legevitenenskapen begrunnet mistanke om at legemiddelet kan medføre en bestemt seinskade, gjelder det foreslåtte unntak fra 20 – årsfristen. Poenget videre er å markere at det ikke kan kreves at atferden med sikkerhet vil føre til seinskade. Dersom den ansvarlige, eller noen denne hefter for, visste eller burde vite at det på tidspunktet for det skadegjørende forhold var faglig erkjent at det forelå en mulighet for sammenheng mellom en påvirkning og en seinskade, er vilkåret oppfylt. Ofte vil situasjonen være at forskningsresultatene er uklare. Det kan være ulike syn inne vitenskapen om et stoff er skadelig eller ikke. Asbestproblematikken er et illustrerende eksempel. Fra den første mistanke om skadevoldende egenskaper til sammenhengen mellom stoffet og sykdommer var klarlagt kan det gå mange år. Mistanken kan komme snikende gjennom alle disse årene. Det legges videre til grunn at den ansvarlige må ha en plikt til å reagere på en begrunnet mistanke om at seinskader kan inntre som følge av et forhold. Foretak må holde seg orientert om både norske og internasjonale forskningsresultater som angår den virksomhet som foretaket driver, og reagere på risikoen tidlig. Skulle en bedrift

---

⁸⁴ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987) – 88 s. 13

unnlate å gjøre dette, må de kunne finne seg i at erstatning kan kreves uavhengig av gjeldende 20 – årsfrist.

Når det gjelder aktsomhetskravet i § 9 nr. 2. bokstav b) ble dette behandlet i en avgjørelse fra Agder Lagmannsrett⁸⁵. Saken gjaldt et erstatningskrav fremmet mot kommune ved søksmål av en dyslektiker på grunnlag av angivelig forsømmelse fra skolemyndighetene og fra barnevernet. Lagmannsretten fant det ikke sannsynlig at noen i barnevernet kunne bebreides for ikke å ha reagert på den undervisning han fikk i grunnskolen, eller at de burde kjent til at undervisningen eventuelt var slik at det var fare for at han ville bli påført alvorlig helseskade.

Unntaksreglen i § 9 nr. 2. bokstav b) vil også komme til anvendelse hvis den ansvarlige kjente eller burde kjenne risikoen ”før opphøret av det skadegjørende forhold”. Forarbeidene⁸⁶ uttaler at med ”forhold” menes både enkeltstående skadevoldende handlinger, unnlater og virksomheter som strekker seg over tid. Opphøret av det skadegjørende forhold må bedømmes konkret i forhold til den enkelte skadelidte. Eksempelvis må det skadegjørende forhold i arbeidslivet anses som opphørt i forhold til en arbeidstaker når denne slutter i arbeidet. Inntreer kunnskapen om risikoen først etter at en skadelidt ikke lenger blir utsatt for det skadegjørende forhold, vil ikke vedkommende lengre nyte godt av unntaket i bestemmelsens bokstav b).

Forarbeidene kan synes noe uklare på punktet om unntaksregelen også får anvendelse ved ulike former for objektivt ansvar. Etter forarbeidene⁸⁷ virker det som dette ikke har vært meningen. Her synes det forutsatt at de aktuelle ansvarsgrunnlagene er uaktsomhet hos den erstatningsansvarlige eller noen han hefter for. Det presiseres imidlertid i odelstingsproposisjonen at uttrykket ”den ansvarlige” omfatter både den direkte skadevolder, og noen som hefter på objektivt grunnlag.⁸⁸ Røed⁸⁹ oppfatter det slik at også objektivt ansvar er

---

⁸⁵ Jf, LA – 1997 - 113

⁸⁶ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

⁸⁷ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 13

⁸⁸ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 17

⁸⁹ Jf, Røed, 2004 2. utg. s. 284

omfattet. Hun uttaler videre at uklarheten kan ikke tolkes slik at objektivt ansvar er unntatt, og at en slik tolkning ville innebære en betydelig utilsiktet begrensning av unntaksbestemmelsens anvendelsesområde. Mange av de skadetyper unntaket er ment å omfatte, vil jo nettopp være skader der det oppstilles ansvar på objektivt grunnlag. Røed mener også, å synes at oppfatningen at både culpaansvar og objektivt ansvar er omfattet styrkes gjennom at høringsuttalelser fra Forbrukernes forsikringskontor ikke er imøtegått⁹⁰. Dette kan synes å være en adekvat tolkning. Tjomsland på sin side synes under noe tvil, å tolke forarbeidene slik at bare skyldansvar er omfattet.

4.6 Ikrafttredelse

I henhold til endring sanksjonert av kongen 8. juli 1988 skal endringer i lov av 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer tre i kraft straks. Den får anvendelse også på tidligere fordringer som ikke var foreldet på ikraftsettingstidspunktet. Det uttales i forarbeidene⁹¹ at unntaksbestemmelsen for 20-årsfristen trådte i kraft 8. juli 1988. Justisdepartementet så ingen betenkeligheter med en rask ikrafttredelse med den begrunnelse at kunnskap om en eventuell endring vil kunne nå raskt ut uten at det ville fordre spesielle tiltak.

---

⁹⁰ Jf, Ot. prp nr. 38 (1977 – 78) s. 12

⁹¹ Jf, Ot. prp nr. 46 (1987 – 88) s. 15

5.0 Forholdet til Grunnlovens § 97

5.1 Utgangspunkt

Foreldelsesreguleringen har siden dens opprinnelse hatt mange endringer. Ved disse endringene gjelder Grunnloven (Grl) § 97 om at ingen lov må gis tilbakevirkende kraft. De foretatte endringene av foreldelsesreglene, har medført at spørsmålet om regelendringenes forhold til Grl. § 97, har blitt reist. I de sakene hvor jeg har sett at problemstillingen har kommet opp, er i saker hvor den skadevoldende handling ligger langt tilbake i tid.

Grunnlovens § 97 fastslår at ingen lov må gis tilbakevirkende kraft. Unntak gjelder bare for bestemmelser som blir gitt i grunnlovs form. En kan si at forbudet mot tilbakevirkning har to sider. For det første hindrer det at nye byrder, slik som skatt, straff eller erstatningsplikt, blir knyttet til eldre handlinger. For det andre pålegger det lovgivningen å respektere tidligere stiftede rettigheter. Vi kan tenke oss at erstatningsreglene blir forandret, og at de nye regler blir tillagt virkning også for tidligere handlinger hvor reglene er blitt skjerpet. Skadevolderen blir pålagt en erstatningsplikt som ikke fulgte av handlingen da den ble foretatt. Men hvis reglene er blitt gjort lempeligere overfor skadevolderen, er tilbakevirkningen et inngrep i en bestående rettighet. Den skadelidte mister et erstatningskrav som var oppstått ved den skadegjørende handling. I begge tilfellene betyr tilbakevirkningen at loven endrer virkningene av tidligere rettsstiftende kjensgjerninger.

5.2 Spesielt om lovendringen i 1980

Ved lovendringen av 1980, ble det innført en tidsbegrenset foreldelsesfrist for forhold hvor det etter ikrafttredelsesloven § 28 ikke var noen foreldelsesfrist. Da ble det innført foreldelsesfrister på henholdsvis 3, 10 og 20 år for alle forhold. Samtidig ble det gitt en overgangsregel i § 31, som sa at fordringer som ikke allerede var foreldet, ikke skulle foreldes i noe tilfelle før ved utgangen av året 1982. Det ble med andre ord gitt en overgangsperiode på tre år for eldre fordringer.

Lovgiver forutsatte at lovendringen i 1980 ikke ville være i strid med Grl § 97. Dette skyldes overgangsregimet som ble gitt. I forarbeidene er det uttalt: ”Når kreditor etter § 31 får en rimelig frist til å gjøre kravet gjeldende, kan det ikke på grunnlag av Grunnlovens § 97 reises noen innvendinger mot at loven også får virkning for fordringer som er stiftet før lovens ikrafttredelse, (jf Castberg: Norges Statsforfatning nr 2 3 utg. s. 221 ”.)⁹²

Dette er senere bekreftet av Høyesterett i avgjørelsen inntatt i Rt. 1990 side 441, og av Hålogaland lagmannsrettsdom av 01.09. 1993.

Høyesterettsdommen handlet om en sterkt hørselshemmet kvinne som krevde erstatning for at hun i sin tid ikke fikk adekvat undervisning. Høyesterett uttalte i denne dommen ”Noen begrensning i regelen om 20 års foreldelsesfrist i dette tilfellet utover det som følger av overgangsbestemmelsen i § 31, kan det ikke være noe grunnlag for.”

Hålogaland lagmannsrettsdom gjaldt en kvinne som reiste sak om erstatning for skade ved angivelig feilbehandling på et sykehus i 1959 – 60. Her uttalte lagmannsretten at ”ansvarsgrunnlaget opphørte i 1960. Innføringen av 20 – årsfristen i foreldelsesloven § 9, sammenholdt med overgangsregelen i § 31, innebærer at foreldelse inntrådte 1.1.1983. Endringsloven av 1988 gjaldt utrykkelig bare krav som ikke allerede var foreldet. Å vekke til live et allerede foreldet krav, ville også representert en ulovlig tilbakevirkning i forhold til Grunnlovens § 97.”

Sett fra skadelidte side, vil regelendringen i realiteten kunne være en regelendring med tilbakevirkende kraft. Når overgangsperioden på tre år var utløpet pr. 1.1.1983, var det ingen skadelidte som hadde rett til erstatning dersom det hadde gått over 20 år fra at den skadegjørende handlingen opphørte,

---

⁹² Jf, Ot. prp nr. 38 (1977 – 78) s. 83

og til skadelidte fikk kunnskap om skaden, og den ansvarlige før denne. Etter den gamle straffelovens ikrafttredelseslov § 28 ville disse skadelidte fortsatt vært beskyttet. Realiteten i dag er at tap forårsaket av skader inntruffet før 1.1.1960, vil ikke være erstatningsberettiget.

6.0 Når loven sitt formål?

Jeg vil helt avslutningsvis kort kommentere unntakene av 20 årsfristen. Formålet med å innføre en bestemmelse uten en endelig frist var å ivareta de såkalte seinskadetilfellene. En kan så stille seg spørsmål om lovgiver har nådd sitt formål med denne bestemmelsen. Dette kan ut fra mitt syn besvares med både og. På den ene siden vil unntaksbestemmelsen klart fange opp tilfeller som etter 20 årsfristen ville ha vært foreldet. Med andre ord, flere tilfeller vil kunne benytte seg av anledningen til å ivareta sine rettigheter. Det vil også virke etter dens formål i de tilfellene der skaden kommer til syne, og får sitt manifest, og dette overstiger 20 årsfristen. Samfunnet er stadig i utvikling og utviklingen går i retning av mer resultatorientert og konkurranse preget sådan. Dette vil igjen stille høyere krav til arbeidskraften både i det offentlige og det private. En følge av dette kan være at resultat kan gå på bekostning av trygghet og sikkerhet. I tillegg vil det ikke være mulig å forutsi hvilke seinvirkninger av skader framtiden vil vise. Jeg tror at en unntaksbestemmelse vil være nyttig i denne sammenheng fordi den vil ha en forebyggende virkning ved at aktsomheten blir skjerpet.

På en annen side kan det stilles spørsmål om vilkårene for unntaksbestemmelsen virker etter bestemmelsens formål. Er de for vanskelige å oppfylle? For upresise og/ eller uklare? Som nevnt foreligger ingen/ få avgjørelser når det gjelder unntaksbestemmelsene. Dette kan tyde på flere ting, enten er det lite/ få saker av denne art, bestemmelsen er tydelig og klar, noe

som fører til at det ikke oppstår tvil om at saken er foreldet etter foreldelsesbestemmelsene. Det kan være at bestemmelsen er såpass komplisert og uklar at bestemmelsen av den grunn ikke blir anvendt. Skulle det være slik at det er få saker av denne art, vil en kunne dra konklusjoner om at behovet for en slik bestemmelse heller ikke var stort. En slik tolkning tror jeg vi skal være forsiktig med. Min mening er heller av den art at det er saksområdets kompleksitet som er en medvirkende årsak til den begrensede saksmengden. Som det følger av oppgaven gir mange av vilkårene henstand for tolkning. Forarbeidene gir oss en viss veiledning på hvordan bestemmelsen skal tolkes, men også de er på mange områder lite utfyllende. I tillegg er emnet lite behandlet i juridisk litteratur, noe som har ført til lite meningsutvikling på området.

Unntaksbestemmelsene er nok et rettsområde som vil stå overfor mange utfordringer, og utvikling i tiden som kommer.

7.0 Litteraturliste

7.1 Litteratur

Eckhoff, Torstein, *Forvaltningsrett*, 2 opplag, Oslo, 1980.

Eckhoff, Torstein, *Forvaltningsrett*, 5 utg. ved Eivind Smith, Oslo 1994.

Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5 utg. ved Jan E. Helgesen, Oslo 2001.

Hagstrøm, Viggo, *Obligasjonsrett*, i samarbeid med Magnus Aarbakke, 2003, Oslo

Kruger, Kai, *Mild norm for offentlige tjenester, på vei til rettshistorien?*, I: Tidsskrift for erstatningsrett, årgang 3, 2006 s. 114 – 127.

Liisberg, Bent, *Erstatningsansvaret for offentlig servicevirksomhet, kritikk av en juridisk vranglære*, Bergen, 2005.

Lødrup, Petter, *Lærebok i erstatningsrett*, 5 utg, Oslo, 2005.

Matningsdal, Magnus, *Foreldelse av erstatningskrav ved personskade*, I: Tidsskrift for rettsvitenskap, 1980 s.472.

Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 5 utg, 2 opplag, Bergen, 2001.

Røed, Anne Cathrine, *Foreldelse av fordringer, kommentarer til lov av 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer og utvalgte foreldelsesbestemmelser i spesiallovgivningen*, 2 utg, Oslo, 2004.

Tjomsland, Steinar, *Lovendring om foreldelse av erstatningskrav*, I: Jussens venner 1986 s. 105.

7.2 Domsregister

7.2.1 Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1940 s. 16
Rt. 1969 s. 109
Rt. 1970 s. 1154
Rt. 1991 s. 441
Rt. 1991 s. 954
Rt. 1992 s. 453
Rt. 1992 s. 64
Rt. 1999 s. 1517
Rt. 1999 s. 1903
Rt. 2000 s. 253
Rt. 2002 s. 654
Rt. 2003 s. 400

7.2.2 Lagmannsrettsavgjørelser

RG. 1982 s. 671
LH – 1993 – 105
LA – 1997 – 113
RG. 2005 s. 1307

7.3 Offentlige dokumenter

7.3.1 Odelstingsproposisjoner

Ot. prp nr. 38 (1977 – 78)
Ot. prp nr. 46 (1987 – 88)
Ot. prp nr. 76 (1994 – 95)
Ot. prp nr. 38 (2003 – 04)

7.4 Lover

7.4.1 Nasjonale lover

Grunnloven av 17. mai 1814.

Straffelovens ikrafttredelseslov av 22. mai 1902 nr. 11.

Barnevernloven av 17. juli 1953 nr. 14

Lov om sosial omsorg av 5. juni 1964 nr. 2.

Bilansvarsloven av 3. februar 1961.

Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26.

Lov om foreldelse av fordringer av 18. mai 1979 nr. 18.

Forurensningsloven av 1981 nr. 6.

Lov om sosiale tjenester av 13. desember 1991 nr. 81.

Lov om årsregnskap av 1998 nr. 56.

Skatteloven av 1999 nr. 14.

7.4.2 Utenlandsk rett

Preskripsjonslagen § 9 (Sverige)

Foreldelsesloven § 4, og Danske lov 5-14-4 (Danmark)

Alminnelige skadeståndslagen § 2 (Finland)